

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΜΕ ΘΕΜΑ:

«Η άλωση και ο ανασυννοικισμός της Κωνσταντινούπολης»

ΤΗΣ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ

ΓΚΑΝΑΒΑ ANNA-MARIA

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ

ΛΑΪΟΥ ΣΟΦΙΑ

ΚΕΡΚΥΡΑ 2021

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	4
Εισαγωγή	5
Ο τελευταίος Παλαιολόγος.....	7
Προετοιμασίες για την πολιορκία.....	13
Η πολιορκία της Κωνσταντινούπολης	17
Η άλωση της Κωνσταντινούπολης	21
Συνέπειες της άλωσης.....	24
Η Κωνσταντινούπολη μετά την άλωση.....	29
Επίλογος.....	37
Ποιήματα και θρήνοι για την Κωνσταντινούπολη.....	39
Βιβλιογραφία	43

Πρόλογος

Η παρούσα πτυχιακή εργασία εκπονήθηκε κατά την εαρινή περίοδο του ακαδημαϊκού έτους 2020-2021 υπό την επίβλεψη της κ. Λαΐου Σοφίας, καθηγήτριας του Τμήματος Ιστορίας του Ιονίου Πανεπιστημίου Κέρκυρας.

Αντικείμενο της εργασίας αποτελεί η Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς το 1453 καθώς και ο ανασυννοικισμός της Πόλης από τον Μεχμέτ Β'. Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στον τελευταίο αυτοκράτορα του Βυζαντίου Κωνσταντίνο ΙΑ' Παλαιολόγο, ο οποίος πολέμησε γενναία για να αποτρέψει την οθωμανική κατάκτηση. Στη συνέχεια εξετάζεται η πολιορκία της Πόλης καθώς και τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν από τους Οθωμανούς προκειμένου να την κατακτήσουν. Περιγράφεται η Άλωση της Κωνσταντινούπολης καθώς και οι συνέπειες της πτώσης αυτής στα χέρια των γενίτσαρων. Ο Μεχμέτ Β' αφότου κατέκτησε την Πόλη θέλησε να την εποικήσει ξανά και φρόντισε να την αναγεννήσει από τα ερείπια της κάτι που εξετάζεται εκτενέστερα στο τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας. Τέλος, αναφέρονται ποιήματα και θρήνοι που έχουν γραφτεί για την Κωνσταντινούπολη από τη στιγμή της πτώσης της στους Οθωμανούς.

Εισαγωγή

Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα γεγονότα της ιστορίας, της Ανατολικής Μεσογείου, καθώς σήμαινε τη μετατροπή του οθωμανικού εμιράτου σε αυτοκρατορία, στη θέση της άλλοτε Βυζαντινής, ενώ σηματοδοτεί στη δημόσια μνήμη και τα τετρακόσια χρόνια σκλαβιάς των Ελλήνων.

Η 29^η Μαΐου 1453 έχει χαραχθεί ως «αποφράδα ημέρα» στην ιστορία του Ελληνισμού ενώ έχουν διαμορφωθεί αρκετοί θρύλοι γύρω από το πρόσωπο του τελευταίου αυτοκράτορα του Βυζαντίου Κωνσταντίνου ΙΑ' Παλαιολόγου. Η Κωνσταντινούπολη ήδη από την ίδρυση της αποτελούσε πολυπόθητη πόλη ενώ η πορεία της προς την πτώση είχε ξεκινήσει αιώνες νωρίτερα. Δικαίως έχει χαρακτηριστεί ως Βασίλισσα των Πόλεων, ενώ είχε πολιορκηθεί αρκετές φορές αλλά μόνο μία κατάφερε να πέσει στα χέρια των εχθρών, το 1204 από τους Σταυροφόρους κατά την τέταρτη Σταυροφορία. Ύστερα, στην Πόλη εγκαθιδρύθηκε ένα Λατινικό βασίλειο το οποίο είχε χαρακτηριστεί αδύναμο, ενώ οι υπόλοιπες περιοχές της Αυτοκρατορίας είχαν διασπαστεί σε επιμέρους βασίλεια. Το βασίλειο που κατάφερε να επικρατήσει και αργότερα το 1261 να ανακτήσει την Πόλη ήταν η ελληνική αυτοκρατορία της Νίκαιας υπό τον Μιχαήλ Η' Παλαιολόγο.

Κατά τον δωδέκατο αιώνα η Κωνσταντινούπολη έμοιαζε μια πλούσια και εξάισια πόλη, μεγαλοπρεπής, με λιμάνια και αγορές γεμάτες εμπορεύματα. Το 1347 ο Μαύρος Θάνατος έπληξε την αυτοκρατορία και εξόντωσε τουλάχιστον το ένα τρίτο του πληθυσμού. Ό,τι είχε απομείνει από την αυτοκρατορία ήταν η Κωνσταντινούπολη και μερικές πόλεις στις ακτές του Εύξεινου Πόντου. Μερικά νησιά και η Πελοπόννησος. Καλλιτεχνικά και πνευματικά η περίοδος των Παλαιολόγων χαρακτηρίστηκε εξαιρετική ενώ χτιζόταν εκκλησίες στις επαρχίες, στο Μυστρά, στην Πελοπόννησο και στο Άγιον Όρος.¹ Τα προάστια της πέρα από το Βόσπορο βρισκόταν ήδη στην κατοχή των Οθωμανών.

Η Κωνσταντινούπολη αποτελεί τη μοναδική πόλη παγκοσμίως που καταφέρνει να βρίσκεται κτισμένη ανάμεσα σε δύο ηπείρους, την Ευρώπη και την Ασία ενώ παράλληλα ενώνει τη Μαύρη θάλασσα με τη θάλασσα του Μαρμαρά. Εξαιτίας της θέσης της, η Κωνσταντινούπολη, οδηγήθηκε στην πολιορκία και κατ' επέκταση στην άλωση της. Ο κατακτητής της ένδοξης πρωτεύουσας του Μεσαίωνα, Μεχμέτ Β', αποτέλεσε έναν από τους σημαντικότερους ηγέτες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Μάλιστα, ήταν εκείνος που προσπάθησε να αναγεννήσει την

¹ S. Runciman, *Η άλωση της Κωνσταντινούπολης*, Αθήνα 2010, σ. 34-35

Κωνσταντινούπολη ύστερα από την πτώση της, χτίζοντας νέα κτίρια αλλά και φέρνοντας πληθυσμό από άλλα σημεία της αυτοκρατορίας προκειμένου να την εποίκισει και πάλι.

Σε όλη αυτή την πολιορκία των Οθωμανών οι Χριστιανοί πολέμησαν σθεναρά για τη σωτηρία της Πόλης. Κατά τη διάρκεια της πολιορκίας δεν έλειπαν οι στιγμές που οι Βυζαντινοί έμοιαζε να υπερισχύουν των Οθωμανών, δημιουργώντας έτσι την ψευδαίσθηση της νίκης, με την Πόλη τελικά να παραδίνεται στους Οθωμανούς. Οι συνέπειες υπήρξαν ολέθριες. Χιλιάδες ανθρώπινες ζωές αφαιρέθηκαν, οικογένειες χωρίστηκαν με βίαιο τρόπο, ενώ η Πόλη καταστράφηκε ολοσχερώς από τη λεηλασία τους. Η πολιορκία διήρκεσε από τις 6 Απριλίου έως την Τρίτη, 29 Μαΐου 1453, όταν τελικά η Κωνσταντινούπολη αλώθηκε και η υπερχλιετής Βυζαντινή Αυτοκρατορία έπαψε να υπάρχει.

Ο τελευταίος Παλαιολόγος

Ο Κωνσταντίνος ΙΑ΄ Παλαιολόγος υπήρξε ο τελευταίος αυτοκράτορας της Κωνσταντινούπολης και ο τέταρτος από τους επτά γιούς του αυτοκράτορα Μανουήλ Β΄.² Γεννήθηκε στις 8 Φεβρουαρίου του 1405 και συχνά αναφέρεται ως «Πορφυρογέννητος», πράγμα που σημαίνει ότι είχε γεννηθεί στον πορφυρό θάλαμο του παλατιού.³ Τα στοιχεία που διαθέτουμε για τη ζωή του είναι ελάχιστα. Φαίνεται πως ήταν ψηλός, λεπτός και με μελαμψή απόχρωση, ενώ για πνευματικά ζητήματα όπως η φιλοσοφία και η θεολογία δεν έδειχνε ιδιαίτερο ενδιαφέρον.⁴ Παντρεύτηκε δύο φορές, αμφότερες Ιταλίδες ενώ και οι δύο του σύζυγοι έχασαν τη ζωή τους πρόωρα.

Αποδείχθηκε καλός στρατιωτικός και ικανός κυβερνήτης. Διέθετε ακεραιότητα και δεν είχε συμπεριφερθεί ποτέ του ανέντιμα. Με τους αδερφούς του υπήρξε υπομονετικός και γενναιόδωρος ενώ οι φίλοι και αξιωματούχοί του ήταν αφοσιωμένοι στο πρόσωπο του. Έλαβε αγάπη από τους υπηκόους του και η άφιξη του στην Πόλη έγινε δεκτή με χαρά.⁵ Το πρώτο γνωστό επίσημο έγγραφο του Κωνσταντίνου ήταν ένα χρυσόβουλλο που εκδόθηκε τον Φεβρουάριο του 1449, με το οποίο απένειμε τιμές στους γιούς του Γεμιστού Πλήθωνα. Το έγγραφο αυτό φέρει την υπογραφή του ως Κωνσταντίνου Παλαιολόγου εν Χριστώ αληθινού Αυτοκράτορα των Ρωμαίων. Ήταν ο πιο περιφανής από τους αυτοκρατορικούς τίτλους και ο Κωνσταντίνος ΙΑ΄ ήταν ο τελευταίος που τον έφερε.⁶

Το Σεπτέμβριο του 1437 ο Κωνσταντίνος έφθασε από την Πελοπόννησο στην Κωνσταντινούπολη καθώς ο αυτοκράτορας Ιωάννης Η΄ τον χρειαζόταν ως αντιβασιλέα. Επρόκειτο να αναχωρήσει προς την Ιταλία προκειμένου να παραστεί σε μια σύνοδο που είχε συγκαλέσει ο πάπας Ευγένιος Δ΄, στην Φερράρα. Σκοπός της συνόδου ήταν η ένωση της Ελληνικής με την Λατινική Εκκλησία. Κατά τη διάρκεια της απουσίας του αυτοκράτορα στην Ιταλία, ο Κωνσταντίνος απέδειξε την ικανότητα του ως αντιβασιλέας στην Κωνσταντινούπολη. Σχετικά με την ένωση δεν υπήρξε ούτε υποστηρικτής αλλά ούτε και αντίθετος προς αυτή. Οι ευθύνες του ως αντιβασιλέα έληξαν το Φεβρουάριο του 1440 και στο τέλος του ίδιου έτους επέστρεψε στην Πελοπόννησο.

² D.M.Nicol, *Ο αθάνατος αυτοκράτορας*, Αθήνα 2010, σ. 19

³ D.M.Nicol, *Ο αθάνατος αυτοκράτορας*, Αθήνα 2010, σ. 21

⁴ S. Runciman, *Άλωση της Κωνσταντινούπολης*, Αθήνα 2010, σ. 100

⁵ S. Runciman, *Άλωση της Κωνσταντινούπολης*, Αθήνα 2010, σ. 100

⁶ D.M.Nicol, *Ο αθάνατος αυτοκράτορας*, Αθήνα 2010, σ. 66

Τον Οκτώβρη του 1443 διαδέχτηκε τον αδερφό του Θεόδωρο, ως Δεσπότης του Μυστρά, ενώ αυτοκράτορας της Κωνσταντινούπολης έγινε μετά το θάνατο του Ιωάννη Η'. Στην περίπτωση του Κωνσταντίνου η εκκλησιαστική τελετή στέψης από τον πατριάρχη στην Κωνσταντινούπολη δεν έγινε ποτέ. Αντιθέτως, στις 6 Ιανουαρίου 1449, με μια πολιτική τελετή, στο παλάτι των Δεσποτών, του δόθηκε ο τίτλος του Αυτοκράτορα των Ρωμαίων.⁷ Πολλοί πίστευαν πως δεν υπήρχε πραγματικός πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως για να κάνει την στέψη καθώς ο Γρηγόριος Γ' ήταν ενωτικός. Φαίνεται ότι άλλοι ήταν έτοιμοι να δεχθούν τον Κωνσταντίνο ως νόμιμο αυτοκράτορα και κάποιοι άλλοι όχι.

Οι γνώμες σχετικά με το αν ήταν πραγματικά αυτοκράτορας διχάζονταν. Ο διχασμός αυτός οφειλόταν κυρίως στη διαφορά μεταξύ εκείνων που ενέκριναν και εκείνων που καταδίκαιζαν την πολιτική του σχετικά με την ένωση των δύο εκκλησιών.⁸ Επιπλέον, η ιεραρχία της ορθόδοξης εκκλησίας δεν επρόκειτο να ευλογήσει ή και να επιβεβαιώσει τη θέση του αυτοκράτορα, έως ότου ο ίδιος περνούσε από την εθιμική διαδικασία της εκκλησιαστικής στέψης.⁹

Το Φεβρουάριο του 1451, ο Μεχμέτ Β', έγινε σουλτάνος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ο Κωνσταντίνος θέλοντας να διατηρήσει φιλικές σχέσεις με το γειτονικό κράτος έστειλε πρέσβεις. Αν και ο Οθωμανός σουλτάνος τον διαβεβαίωσε για τις καλές του προθέσεις και την διασφάλιση της ειρήνης, ο αυτοκράτορας δεν πείστηκε. Ο Γεώργιος Σφραντζής, στενός φίλος και συνεργάτης του Κωνσταντίνου, τον συμβούλευσε να είναι προετοιμασμένος, φροντίζοντας τις οχυρώσεις της Κωνσταντινούπολης και ζητώντας βοήθεια από τη Δύση.¹⁰ Αν και ο Κωνσταντίνος δεν υποστήριζε απόλυτα την ένωση των δύο εκκλησιών, την θεώρησε ως μοναδική λύση, προκειμένου να προστατεύσει την αυτοκρατορία του από τους Οθωμανούς.

Στην τελευταία ομιλία προς τους υπηκόους του, λίγο πριν την πολιορκία δήλωσε έτοιμος να πεθάνει, για την πίστη του, τους υπηκόους του και την Πόλη. Προέτρεψε τους υπηκόους να κάνουν το ίδιο θυμίζοντας πως ένας άντρας έπρεπε να είναι πάντοτε έτοιμος να πεθάνει, είτε για την πίστη, είτε για την πατρίδα, είτε για την οικογένεια, είτε για τον ηγεμόνα του.¹¹ Αναφέρθηκε στη δόξα και τις υψηλές παραδόσεις της Κωνσταντινούπολης αλλά και στη

⁷ D.M.Nicol, *Ο αθάνατος αυτοκράτορας*, Αθήνα 2010, σ. 62

⁸ D.M.Nicol, *Ο αθάνατος αυτοκράτορας*, Αθήνα 2010, σ. 65

⁹ D.M.Nicol, *Ο αθάνατος αυτοκράτορας*, Αθήνα 2010, σ. 66

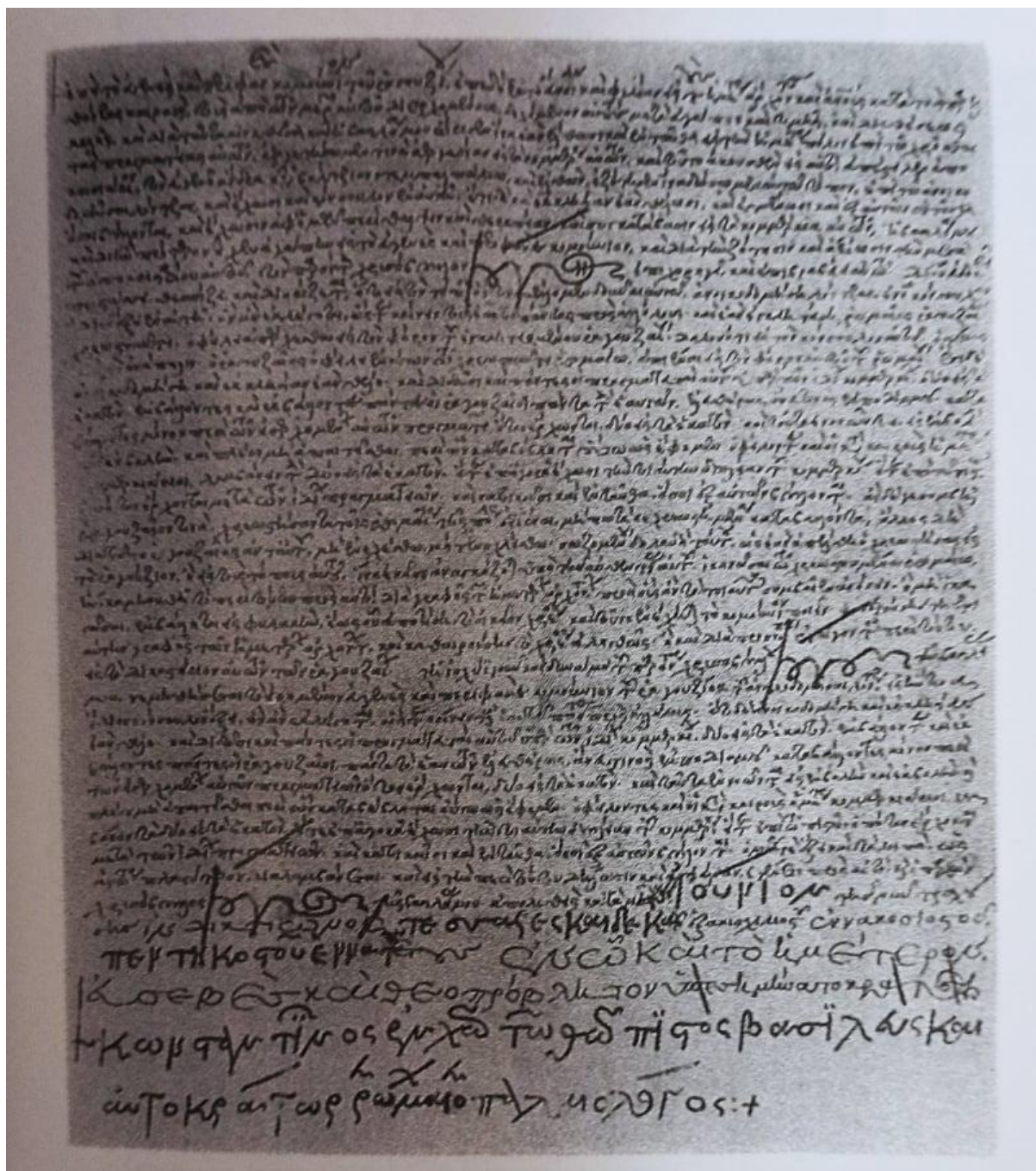
¹⁰ D.M.Nicol, *Ο αθάνατος αυτοκράτορας*, Αθήνα 2010, σ. 76

¹¹ S. Runciman, *Άλωση της Κωνσταντινούπολης*, Αθήνα 2010, σ. 198

δολιότητα του Οθωμανού σουλτάνου που είχε προκαλέσει τον πόλεμο. Όλοι όσοι ήταν παρόντες στην ομιλία του τον διαβεβαίωσαν πως ήταν έτοιμοι να θυσιάσουν.

Σε όλη τη διάρκεια της πολιορκία πολέμησε στο πλευρό των υπηκόων του, προσπαθώντας να σώσει την αυτοκρατορία του. Έχασε τη ζωή του στη μάχη όταν οι Οθωμανοί κατέλαβαν την Κωνσταντινούπολη στις 29 Μαΐου 1453. Το γεγονός ότι το σώμα του δε βρέθηκε ποτέ δημιούργησε διάφορους μύθους γύρω από το πρόσωπο του. Ο πιστός του φίλος Γεώργιος Σφραντζής, στα απομνημονεύματά του αναφέρει, πως το μόνο που θα μπορούσε να πει αληθινά είναι ότι ο αυτοκράτορας σκοτώθηκε, ή μάλλον μαρτύρησε, κατά την κατάκτηση της Πόλης.¹²

¹² D.M.Nicol, *Ο αθάνατος αυτοκράτορας*, Αθήνα 2010, σ. 112

Η υπογραφή του Κωνσταντίνου ΙΑ' Παλαιολόγου ως αυτοκράτορας των Ρωμαίων.

Πηγή: D.M.Nicol, *Ο θάνατος αυτοκράτορας*, Αθήνα 2010

Αργυρό νόμισμα του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου ΙΑ΄ Παλαιολόγου

Πηγή: D.M.Nicol, *Ο αθάνατος αυτοκράτορας*, Αθήνα 2010

Χρυσή σφραγίδα του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου ΙΑ΄ Παλαιολόγου

Πηγή: D.M.Nicol, *Ο αθάνατος αυτοκράτορας*, Αθήνα 2010

Προετοιμασίες για την πολιορκία

Ο Μεχμέτ Β', ανέλαβε την εξουσία μετά το θάνατο του πατέρα του, Μουράτ, και σε ηλικία είκοσι ετών. Ήταν άνθρωπος φιλόδοξος, ικανός και μορφωμένος. Παρόλο που κυβερνούσε το μεγαλύτερο μέρος της Ασίας και της Ευρώπης, δεν ήταν ευχαριστημένος. Ήθελε να κατακτήσει ολόκληρη την οικουμένη. Στη σκέψη του είχε πάντοτε άνδρες σαν τον Αλέξανδρο, τον Πομπήιο και τον Καίσαρα, αλλά και βασιλιάδες και στρατηγούς παρόμοιου βεληνεκούς.¹³

Ο Μεχμέτ Β' θέλησε να χτίσει στην ευρωπαϊκή όχθη του Βοσπόρου ένα φρούριο¹⁴, αντίστοιχο με εκείνο που είχε χτίσει ο παππούς του, Βαγιαζήτ, τριάντα πέντε χρόνια πριν, στο στενότερο τμήμα του Βοσπόρου. Στόχος του ήταν να αποκλείσει την Κωνσταντινούπολη από στεριά και θάλασσα και να ελέγχει τη ναυσιπλοΐα.¹⁵ Επιπλέον, το θεωρούσε οχυρό για την πολιορκία της Πόλης που ήδη είχε σχεδιάσει και θα ξεκινούσε. Σχέδιο του ήταν να κηρύξει τον πόλεμο στους Βυζαντινούς και να πολιορκήσει την Κωνσταντινούπολη. Τη σκέψη του αυτή ενίσχυαν οιωνοί και προφητείες που υποδήλωναν πως η Πόλη θα αλωθεί απ' αυτόν.¹⁶

Η ανοικοδόμηση του φρουρίου άρχισε την άνοιξη του 1452 ενώ είχε επιλέξει επιδέξιους οικοδόμους και εργάτες για την ανέγερση του. Οικοδομήθηκε με πελώριες πέτρες και πολύ σίδηρο. Το οχύρωσε και το ασφάλισε με ποικίλους τρόπους ενώ πρόσφερε γενναιόδωρες αμοιβές σε όσους τα κατάφερναν καλύτερα και ταχύτερα. Με τον τρόπο αυτό εξασφάλισε την άμεση ανέγερση του.¹⁷ Το εξόπλισε με όπλα, βέλη, τόξα, κοντάρια, με μικρές αλλά και μεγάλες ασπίδες. Εγκατέστησε μια επαρκή φρουρά, διόρισε ως φρούραρχο τον πιο έμπιστο από τους άνδρες του και στα κανόνια τοποθέτησε άνδρες που ήξεραν να τα χειρίζονται καλά και έμπειρα.¹⁸

Ο Κωνσταντίνος είχε ζητήσει να έρθει από το Μορέα κάποιος από τους αδερφούς του, ο Θωμάς ή ο Δημήτριος, προκειμένου να ενισχυθεί η τάξη των αμυνόμενων. Ο Μεχμέτ Β' καθώς είχε προβλέψει το ενδεχόμενο αυτό φρόντισε να το αποτρέψει. Διέταξε τον Τουραχάν¹⁹ να εισβάλει στην Πελοπόννησο, τον Οκτώβρη του 1452. Έτσι, η βοήθεια που περίμενε ο αυτοκράτορας από την οικογένεια του δεν έφθασε ποτέ. Εναπόθεσε τις ελπίδες του στη

¹³ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοβούλου του Ίμβριου*, Αθήνα 2005, σ. 59

¹⁴ Γνωστό ως Ρούμελη-Χισαρί.

¹⁵ D.M.Nicol, *Ο θάνατος αυτοκράτορας*, Αθήνα 2010, σ. 83

¹⁶ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοβούλου του Ίμβριου*, Αθήνα 2005, σ. 89

¹⁷ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοβούλου του Ίμβριου*, Αθήνα 2005, σ. 79

¹⁸ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοβούλου του Ίμβριου*, Αθήνα 2005, σ. 84-85

¹⁹ Γνωστός ως Τουραχάνης ή Τουραχάμπεης. Οθωμανός διοικητής και κυβερνήτης της Θεσσαλίας από το 1423 έως το 1456 όπου και πέθανε, Πηγή: Τουραχάν μπέης, elwiki.org

Βενετία και τον πάπα Αλφόνσο της Αραγωνίας, ο οποίος και του απάντησε θετικά το Νοέμβριο του 1452.²⁰

Περί τα τέλη του έτους και ενώ ο Μεχμέτ Β' μελετούσε τα σχέδια του εναντίον της Κωνσταντινούπολης διέταξε να φέρουν ενώπιον του τον Χαλίλ Τσανταρλή²¹. Σύμφωνα με τον Steven Runciman, ο τελευταίος παρουσιάστηκε μπροστά στο σουλτάνο κρατώντας ένα πιάτο με χρυσά νομίσματα. Ο Μεχμέτ Β' το παραμέρισε λέγοντας του: «Ένα μόνο ζητώ. Να μου παραδοθεί η Πόλη».²² Με τον τρόπο αυτό έκανε πλέον ξεκάθαρες τις βλέψεις του για την Κωνσταντινούπολη. Ο Χαλίλ, σύμφωνα με τον Steven Runciman, αν και υποστήριζε τους Βυζαντινούς του υποσχέθηκε στον σουλτάνο πίστη και υποστήριξη.

Λίγες ημέρες αργότερα, ο σουλτάνος συγκέντρωσε τους αξιωματούχους του και με ένα μακροσκελή λόγο τους υπενθύμισε τα επιτεύγματα των προγόνων τους. Δήλωσε πως η οθωμανική αυτοκρατορία δεν θα ήταν ασφαλής αν δεν κατείχε την Κωνσταντινούπολη. Τόνισε πως οι προηγούμενες πολιορκίες μπορεί να είχαν αποτύχει αλλά ήρθε η ώρα να την κατακτήσουν.²³ Τέλος, η απόφαση για τον πόλεμο πάρθηκε ομόθυμα. Έδωσε εντολή στον στρατιωτικό διοικητή της Ρούμελης να συγκεντρώσει το στρατό και να πολιορκήσει τόσο την ίδια την Πόλη όσο και τα περίχωρα της, καθώς και τις υπόλοιπες περιοχές που βρίσκονταν υπό τους Βυζαντινούς.²⁴

Κατέλαβε ολόκληρη την περιφέρεια γύρω από την Πόλη, τις πύλες της και τις λεηλάτησε. Προσπάθησε να καταλάβει και τη Σηλυβρία, η οποία αντιστάθηκε επιτυχώς. Απέσπασε τα γύρω παράλια από την περιοχή ενώ το φρούριο των Επιβατών του παραδόθηκε με συμφωνία. Επιπλέον, απέσπασε και τις περιοχές στη Μαύρη Θάλασσα που ήταν υποταγμένες στους Βυζαντινούς και κατέκτησε το φρούριο της Μεσημβρίας το οποίο τελικά, συνθηκολόγησε.²⁵ Άλλες περιοχές τις κατέκτησε και τις λεηλάτησε και άλλες τις παρέλαβε με συνθήκη.

Οι εξελίξεις ανησύχησαν τόσο τον αυτοκράτορα όσο και τους κατοίκους της Κωνσταντινούπολης. Αυτό που τους ανησύχησε περισσότερο ήταν τα ασυνήθιστα φαινόμενα

²⁰ D.M.Nicol, *Ο θάνατος αυτοκράτορας*, Αθήνα 2010, σ. 92-93

²¹ Μεγάλος βεζίρης της Οθωμανικής αυτοκρατορίας από το 1439 έως το 1453. Κατά τη δεκαετία του 1440 είχε αναδειχθεί σε ρυθμιστικό παράγοντα της οθωμανικής αυτοκρατορίας διαθέτοντας ορισμένες φορές μεγαλύτερη δύναμη κι από αυτή του σουλτάνου. Ο Μεχμέτ Β' μόλις κατέλαβε την Κωνσταντινούπολη, τον φυλάκισε και μετά από πολλά βασανιστήρια τον θανάτωσε. Έμεινε στην ιστορία ως ο πρώτος μεγάλος βεζίρης που εκτελέστηκε. Πηγή: Κατάλογος μεγάλων βεζιρηδων, hellenicaworld.com

²² Μ. Δούκα, *Βυζαντινοτουρκική ιστορία*, Αθήνα 1997, σ. 479

²³ S. Runciman, *Άλωση της Κωνσταντινούπολης*, Αθήνα 2010, σ. 125

²⁴ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοθούλου του Ίμβριου*, Αθήνα 2005, σ. 123

²⁵ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοθούλου του Ίμβριου*, Αθήνα 2005, σ. 124-125

που παρατηρήθηκαν και μεταφράστηκαν ως θεόπεμπτα μηνύματα. Παράξενοι σεισμοί, βρασμοί της γης, έντονα μετεωρολογικά φαινόμενα ξεσπούσαν απότομα, παράξενοι αστερισμοί που εμφανιζόταν και εξαφανιζόταν, έκαναν την εμφάνιση τους στην Πόλη. Οι πιστοί πίστευαν ότι οι εικόνες και τα αγάλματα αγίων δάκρυζαν. Οι προφήτες, προφήτευαν πολλά δεινά και συλλογές παλιών προφητειών επανεξετάζονταν.²⁶

Ο Μεχμέτ Β' είχε αποφασίσει πως αυτή τη φορά η πολιορκία έπρεπε να γίνει δια ξηράς αλλά και δια θαλάσσης. Συνεκάλεσε και συγκρότησε τα στρατεύματα του, ενώ έφερε ιππικό και πεζικό τόσο από την Ασία όσο και από την Ευρώπη. Στρατολόγησε οπλίτες, τοξότες, σφενδονήτες και ακοντιστές. Επιθεώρησε όλα τα όπλα και κατασκεύασε νέα για την υπεράσπιση των μαχητών της πρώτης γραμμής. Επιπλέον, εφοδίασε το στράτευμα με ασπίδες, θώρακες, βέλη, ακόντια και ξίφη.²⁷ Ο στρατός του λέγεται πως αριθμούσε πάνω από τριακόσιες χιλιάδες άνδρες, μόνο οι μάχιμοι.²⁸

Ιδιαίτερη έμφαση έδωσε στο ναυτικό. Πίστευε πως θα ήταν πιο ισχυρός στη θάλασσα παρά στην στεριά. Ναυπήγησε καινούργια πολεμικά πλοία και επισκεύασε παλιά. Κατασκεύασε γρήγορα σκάφη με τριάντα και πενήντα κουπιά και στρατολόγησε ναύτες. Επέλεξε κωπηλάτες ειδικούς για το επάνω και κάτω κουπί και πολεμιστές για το κατάστρωμα. Όρισε επικεφαλής των πολεμικών πλοίων, ναυάρχους και στρατηγούς και συμπλήρωσε τα πληρώματα με μεγάλη επιμέλεια.²⁹ Δεν έκανε οικονομία σε τίποτα που θα τον βοηθούσε να πετύχει το στόχο του. Τα πλοία του συνολικά υπολογίζονταν σε τριακόσια πενήντα, εξαιρουμένων των μεταγωγικών. Ηγεμόνα και ναύαρχο του στόλου όρισε τον Μπαλτάογλου.³⁰

Καθώς ο σουλτάνος προετοιμαζόταν, ο Ιουστινιάνης³¹ έφθασε στην Πόλη με δύο εμπορικά πλοία για βοήθεια. Στην Κωνσταντινούπολη έφθασε αυτόκλητος, όταν πληροφορήθηκε τον επικείμενο πόλεμο των Οθωμανών εναντίων των Βυζαντινών. Κάποιοι άλλοι υποστηρίζουν πως κατέφθασε ύστερα από πρόσκληση του ίδιου του αυτοκράτορα, ο οποίος ως αντάλλαγμα για τη βοήθεια του θα του παραχωρούσε το νησί της Λήμνου.³²

²⁶ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοπούλου του Ιμβρίου*, Αθήνα 2005, σ. 129

²⁷ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοπούλου του Ιμβρίου*, Αθήνα 2005, σ. 134-135

²⁸ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοπούλου του Ιμβρίου*, Αθήνα 2005, σ. 139

²⁹ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοπούλου του Ιμβρίου*, Αθήνα 2005, σ. 135

³⁰ Βουλγαρικής καταγωγής και στρατιωτικός διοικητής της Καλλίπολης. Ήταν έμπειρος ναυτικός και ο Μεχμέτ Β' του ανέθεσε εξ' ολοκλήρου τον πόλεμο στη θάλασσα. Πηγή: Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοπούλου του Ιμβρίου*, Αθήνα 2005, σ.137

³¹ Γενουάτης, αριστοκράτης και έμπειρος πολεμιστής. Μεγάλωσε στη Γένοβα και τη Χίο ενώ υπήρξε ένας από τους πιο γενναίους υπερασπιστές της Κωνσταντινούπολης κατά την πολιορκία και άλωση της από τους Οθωμανούς. Πηγή: Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοπούλου του Ιμβρίου*, Αθήνα 2005, σ. 141

³² Κ. Ίμβριος, *Ιστορία*, Αθήνα 2005, σ. 141

Είχε μεγάλη πολεμική εμπειρία, διορίστηκε αρχιστράτηγος και ανώτατος αρχηγός για όλα τα ζητήματα του πολέμου. Φρόντισε να εφοδιάσει την πόλη και να εξοπλίσει ολόκληρο το χερσαίο τείχος και τις επάλξεις με καταπέλτες και ποικίλα είδη όπλων. Έδειξε στον κάθε στρατιώτη τη θέση στην οποία θα έπρεπε να βρίσκεται και τον τρόπο με τον οποίο θα έπρεπε να αμυνθεί. Ασφάλισε το λιμάνι με εμπορικά και πολεμικά πλοία ενώ εξόπλισε επαρκώς το θαλάσσιο και χερσαίο τείχος.³³

Στις 5 Απριλίου 1453, ο οθωμανικός στρατός με επικεφαλής τον ίδιο τον Μεχμέτ Β', έφθασε έξω από τα τείχη της Κωνσταντινούπολης.³⁴ Οι υπερασπιστές της Πόλης επιχείρησαν μια σύντομη έξοδο σκοτώνοντας ορισμένους Οθωμανούς στρατιώτες. Οι τελευταίοι αντεπιτέθηκαν με αποτέλεσμα οι Βυζαντινοί να επιστρέψουν στην Πόλη. Η κίνηση αυτή εξόργισε τον Μεχμέτ, ο οποίος θεώρησε σωστό να προτείνει στους Βυζαντινούς μία συμβιβαστική λύση. Πρότεινε να του παραδώσουν την Πόλη, υποσχόμενος πως όλοι θα παρέμειναν σώοι, διατηρώντας τα υπάρχοντά τους και απολαμβάνοντας τα ειρηνικά. Οι Βυζαντινοί δεν δέχθηκαν την πρόταση του. Ήταν πρόθυμοι να συνάψουν συμφωνία αλλά ποτέ να παραδώσουν την Πόλη. Ακούγοντας αυτά ο σουλτάνος κατέστρεψε όλα τα περίχωρα της Πόλης και η πολιορκία της άρχισε και επίσημα.

³³ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοθούλου του Ιμβρίου*, Αθήνα 2005, σ. 143

³⁴ Τα χερσαία τείχη της εκτεινόταν από τη συνοικία των Βλαχερνών, στον Κεράτιο, μέχρι τη συνοικία του Στουδίου και την Προποντίδα ενώ το μήκος τους ήταν περίπου τέσσερα μίλια.

Η πολιορκία της Κωνσταντινούπολης

Η πολιορκία της Πόλης ξεκίνησε στις 6 Απριλίου και διήρκησε έως την Τρίτη, 29 Μαΐου 1453. Το στράτευμα του Παλαιολόγου σύμφωνα με τον βυζαντινό ιστορικό Σφραντζή, στο ξεκίνημα της πολιορκίας ανερχόταν σε τέσσερις χιλιάδες εβδομήντα τρεις αμυνόμενους. Σε γηγενή πληθυσμό αυτό μεταφράζεται περίπου σε σαράντα με πενήντα χιλιάδες.³⁵ Ο Μεχμέτ Β' αφού όρισε τον κάθε στρατιώτη στη θέση του, συγκάλεσε τους μηχανουργούς σε σύσκεψη. Σκοπός ήταν να εξεταστεί ο τρόπος με τον οποίο, μπορούσαν να γκρεμίσουν πιο εύκολα τα τείχη της Κωνσταντινούπολης.

Την κατασκευή του μεγάλου κανονιού την ανέθεσε στον Ουρβανό.³⁶ Επρόκειτο, για ένα κανόνι με διαστάσεις περίπου πέντε-έξι μέτρων. Κατασκευάστηκε από πηλό και χώμα. Το μπροστινό του μέρος διέθετε περιφέρεια δώδεκα σπιθαμές³⁷ ώστε να μπορεί να υποδέχεται μεγάλες πέτρες. Το πίσω μέρος στο οποίο τοποθετούνταν η βοτάνη είχε περιφέρεια τέσσερις σπιθαμές ή και λίγο παραπάνω. Δεξιά και αριστερά του κανονιού κατασκευάστηκαν δύο καμίνια, τα οποία λειτουργούσαν ως χωνευτήρια και ήταν πολύ γερά και στερεά. Εσωτερικά ήταν επενδυμένα με πυρότουβλα και πηλό ενώ εξωτερικά με μεγάλες πέτρες.³⁸ Όταν ολοκληρώθηκε η κατασκευή του, ο Μεχμέτ, διέταξε να το μεταφέρουν κοντά στα τείχη και το τοποθέτησε κοντά στην πύλη του Αγίου Ρωμανού.

Οι Βυζαντινοί είχαν ήδη κλείσει το λιμάνι με τη μεγάλη αλυσίδα³⁹ και τα πλοία τους ήταν αραγμένα στο εσωτερικό του. Ο Οθωμανός σουλτάνος αντιλήφθηκε πως δεν θα μπορούσε να καταλάβει τον Κεράτιο Κόλπο⁴⁰ εύκολα. Αποφάσισε να κάνει την πρώτη απόπειρα εναντίον της Κωνσταντινούπολης ρίχνοντας πέτρες με το κανόνι. Οι Οθωμανοί κατάφεραν να κατεδαφίσουν ένα τμήμα του τείχους και μπορούσαν να δουν πλέον τους υπερασπιστές του. Ο

³⁵ Μ. Angold, *Η άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς*, Αθήνα 2013, σ. 64-65

³⁶ Ούγγρος τεχνίτης που αρχικά θέλησε να φτιάξει κανόνια για τον βυζαντινό αυτοκράτορα αλλά λόγω της χαμηλής αμοιβής που του δινόταν, τελικά, τάχθηκε με το μέρος του Μεχμέτ.

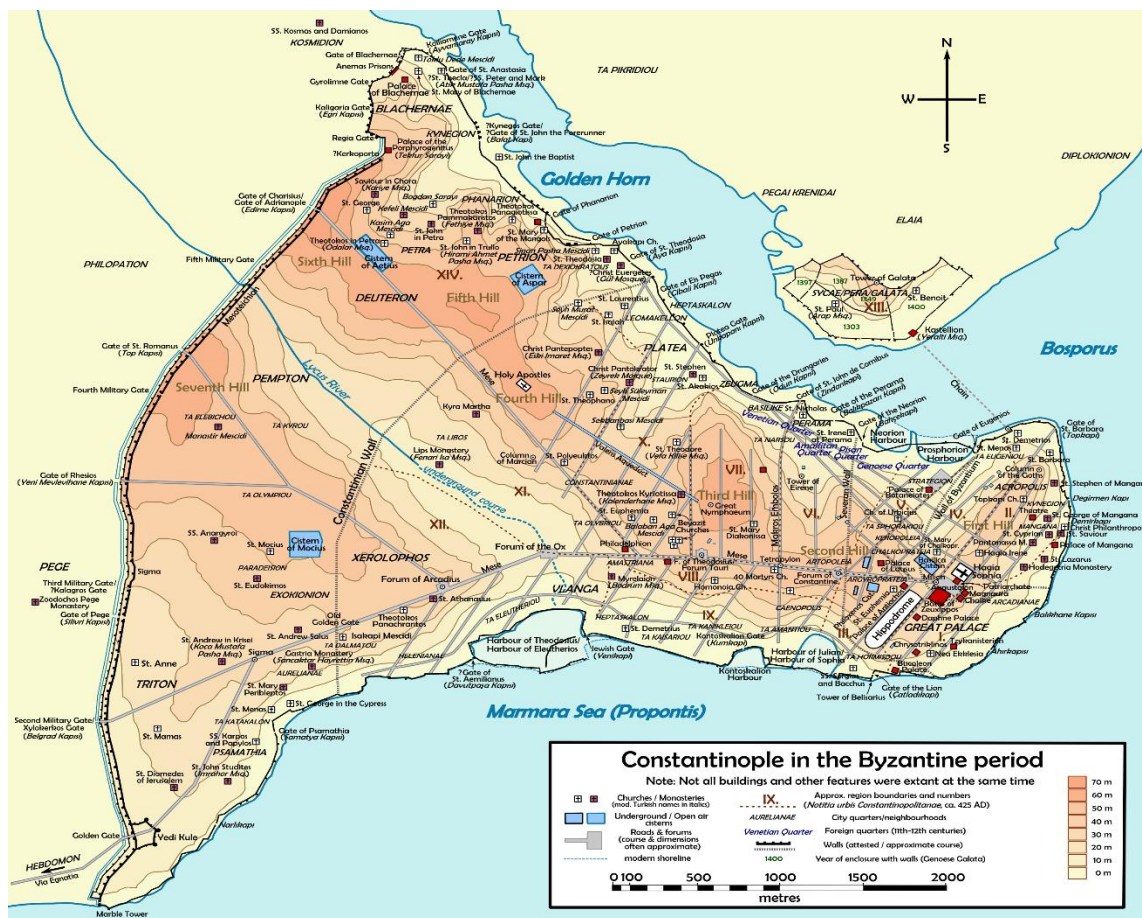
³⁷ Βυζαντινή μονάδα μέτρησης μήκους, ίση με δώδεκα δακτύλους.

³⁸ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοβούλου του Ίμβριου*, Αθήνα 2005, σ.153-155

³⁹ Ήταν κατασκευασμένη από χοντρά, στρογγυλά κομμάτια ξύλου, δουλεμένα με σίδηρο. Στις άκρες της υπήρχαν μεγάλοι γάντζοι για να κλείνει ο Κεράτιος Κόλπος και από τις δύο μεριές. Εκτεινόταν από την μεριά της πύλης της Βασιλεύουσας ως την όχθη του Γαλατά. Καταστράφηκε από τους Σταυροφόρους το 1204 και αργότερα ξανά φτιάχτηκε.

⁴⁰ Στενός και μακρύς κόλπος στον Βόσπορο, μήκους περίπου επτά χιλιομέτρων. Χωρίζει την παλαιά πόλη της Κωνσταντινούπολης από την περιοχή του Γαλατά. Ο Κεράτιος Κόλπος αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα φυσικά λιμάνια στον κόσμο. Οι πρώτοι κάτοικοι της περιοχής τον ονόμασαν Χρυσόν Κέρας καθώς παρομοίαζαν το σχήμα του κόλπου με κέρατο ελαφιού.

Κωνσταντίνος βλέποντας γκρεμισμένα τείχη το θεώρησε κακό οϊωνό για την Πόλη του. Ό,τι κατέστρεφαν οι Οθωμανοί τη μέρα, οι Βυζαντινοί το επισκεύαζαν τη νύχτα.

Πηγή:el.wikipedia.org

Ο πάπας, Νικόλαος Ε', της Ρώμης είχε ήδη στείλει τρία μεγάλα εμπορικά πλοία, με τρόφιμα και στρατιωτική βοήθεια για την Πόλη, ενώ σκόπευε να στείλει άλλα τριάντα.⁴¹ Όταν έγιναν αντιληπτά από τους Οθωμανούς, ο Μπαλτάογλου, κατευθύνθηκε εναντίον τους με το στόλο του. Διεξήχθη πολύωρη μάχη στη θάλασσα, με τους Οθωμανούς να φαίνεται πως υπερισχύουν. Προσπαθούσαν να κάψουν τα εμπορικά πλοία. Χτυπούσαν με κοντάρια τα τοιχώματα τους προκειμένου να τα σπάσουν ενώ παράλληλα εξαπέλυαν βέλη και τόξα προς το πλήρωμα. Ο σουλτάνος παρακολουθούσε έφιππος στην παραλία τα δρώμενα και περίμενε την έκβαση της μάχης. Πίστευε πως ο στόλος του θα κατανικούσε τα εμπορικά πλοία και θα αιχμαλώτιζε το πλήρωμα. Όμως, ένας δυνατός άνεμος ώθησε τα ιταλικά πλοία μέσα στον Κεράτιο κόλπο.

Από το πλήρωμα των εμπορικών πλοίων σκοτώθηκαν συνολικά είκοσι δύο άνδρες και παραπάνω από τους μισούς τραυματίστηκαν. Από τον οθωμανικό στόλο σκοτώθηκαν

⁴¹ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοβούλου του Ίμβριου*, Αθήνα 2005, σ. 181-183

περισσότεροι από εκατό άνδρες ενώ πάνω από τριακόσιοι τραυματίστηκαν.⁴² Στη μάχη αυτή τραυματίστηκε και ο Μπαλτάογλου από μια πέτρα στο μάτι. Ο Μεχμέτ Β' θεώρησε πως η ήττα αυτή οφείλεται στις κινήσεις του ναυάρχου. Κατηγόρησε τον Μπαλτάογλου για δειλία κι ανανδρία και τον καθαίρεσε. Τη διοίκηση του στόλου και τη στρατιωτική διοίκηση της Καλλίπολης την έδωσε στον Χαμζά.

Διέταξε να κατασκευάσουν αυλάκια από την εξωτερική προς την εσωτερική θάλασσα, δηλαδή το λιμάνι και το Κέρας, και να τα στρώσουν με σανίδες. Με την ολοκλήρωση τους έφερε τα πλοία του και τοποθέτησε κάτω από αυτά ξύλινες καρίνες.⁴³ Δεξιά και αριστερά τοποθέτησε δοκάρια και τα έδεσε με σχοινιά ώστε να τα τραβήξουν εύκολα και γρήγορα.⁴⁴ Έτσι, μετέφερε τα πλοία στο εσωτερικό του κόλπου, που ονομαζόταν κόλπος των Ψυχρών Υδάτων.⁴⁵ Ο Ιουστινιάνης με ένα από τα φορτηγά πλοία και τρία από τα πολεμικά κατευθύνθηκε προς το στόμιο του κόλπου όπου βρισκόταν τα πλοία του σουλτάνου. Στόχος του ήταν να τα αποκλείσει και να τα περιορίσει μέσα στον κόλπο. Οι Βυζαντινοί απέτυχαν στην προσπάθεια τους αυτή και περιορίστηκαν στο να ρίχνουν πέτρες από τα τείχη στα πλοία.

Τέσσερις ημέρες πριν από τη μάχη, όλοι οι υπήκοοι της Κωνσταντινούπολης παραβρέθηκαν σε μια λιτανεία γύρω από την Πόλη, με την εικόνα της Θεομήτορος. Αναφέρεται από τον Κριτόβουλο η παράδοση ότι, κατά τη διάρκεια της λιτανείας, η εικόνα γλίστρησε και έπεσε στο έδαφος. Όσο προσπαθούσαν να τη σηκώσουν, αυτή γινόταν όλο και πιο βαριά. Το γεγονός αυτό διήρκεσε αρκετή ώρα, ώσπου, τελικά, οι ιερείς κατάφεραν να την ανασηκώσουν. Στην πορεία ξέσπασε καταιγίδα και αρκετά παιδιά κινδύνευσαν να παρασυρθούν.⁴⁶

Την επόμενη μέρα ένα πυκνό σύννεφο τύλιξε την Πόλη από το πρωί ως το βράδυ. Αναφέρεται από τον Κριτόβουλο η παράδοση πως με τον τρόπο αυτό, ο Θεός, έφυγε από την Πόλη κι απέστρεψε το πρόσωπο του απ' αυτή.⁴⁷ Όλα ήταν έτοιμα για τον Οθωμανό σουλτάνο. Το εσωτερικό και εξωτερικό τείχος είχαν γκρεμιστεί. Το Κέρας ήταν ανοιχτό και η πολιορκία είχε γίνει από παντού πολύ στενή. Ο Μεχμέτ Β' είχε πληροφορηθεί πως θα κατέφθανε βοήθεια από την Ιταλία και αποφάσισε να μη χρονοτριβήσει. Η τελική μάχη θα άρχιζε σύντομα και ήταν

⁴² Κ. Ίμβριος, *Ιστορία*, Αθήνα 2005, σ.189

⁴³ Πρόκειται για ναυπηγικό όρο. Είναι το κατώτερο τμήμα του σκελετού ενός πλοίου ή βάρκας που εκτείνεται από την πλώρη ως την πρύμη. Αποτελείται από ένα ή περισσότερα ξύλινα δοκάρια και λειτουργεί ως αντίβαρο. Βοηθάει στην καλύτερη πλεύση και ισορροπία του πλοίου.

⁴⁴ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία*, Αθήνα 2005, σ. 192-193

⁴⁵ Βρίσκονται στον Κεράτιο Κόλπο.

⁴⁶ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία*, Αθήνα 2005, σ. 199-201

⁴⁷ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία*, Αθήνα 2005, σ. 201

αποφασισμένος να προσβάλει την Πόλη με όλη τη δύναμη και την ορμή του από ξηρά και θάλασσα.

Συγκάλεσε συμβούλιο και αφού μίλησε στους άνδρες του όρισε για τον καθένα τη θέση του. Τους πρόσταξε πού και πότε να πολεμήσουν. Επιθεώρησε το στρατό, το τείχος από θάλασσα σε θάλασσα και παρότρυνε τους πάντες να πολεμήσουν γενναία. Τους διέταξε να δειπνήσουν και να ξεκουραστούν ως ότου ακούσουν τις σάλπιγγες να δίνουν το σύνθημα του πολέμου. Αφού έκανε όλα αυτά, αναχώρησε για τη σκηνή του, δείπνησε και ξεκουράστηκε.⁴⁸

Ο Κωνσταντίνος έφιππος κατευθύνθηκε προς τον ιερό ναό της Αγίας του Θεού Σοφίας και έπειτα επιθεώρησε τα τείχη. Σιγουρεύτηκε πως οι πύλες του εσωτερικού τείχους ήταν κλειστές και επέστρεψε στις Βλαχέρνες. Ζήτησε συγχώρεση από το υπηρετικό προσωπικό, τους αξιωματούχους του και τους αποχαιρέτησε. Το ίδιο έπραξε και με τον Σφραντζή. Την ησυχία αυτή από το απέναντι στρατόπεδο κάποιοι Βυζαντινοί τη θεώρησαν ως υποχώρηση και κάποιοι άλλοι ως προετοιμασία για τη μάχη. Έλαβαν τις θέσεις τους και προετοίμασαν τα πόστα τους. Η μάχη άρχιζε.

⁴⁸ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοβούλου του Ιμβρίου*, Αθήνα 2005, σ. 221

Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης

Η επίθεση άρχισε απροειδοποίητα την Τρίτη, 29 Μαΐου. Τα στρατεύματα πρώτης γραμμής του Μεχμέτ Β' ρίχτηκαν κατά κύματα στα χερσαία τείχη της Πόλης. Τα χριστιανικά στρατεύματα είχαν λάβει τις θέσεις τους και κάθε άνδρας που βρισκόταν σε μάχιμη ηλικία ήταν στα τείχη. Γυναίκες και μοναχές έσπευσαν να βοηθήσουν μεταφέροντας λίθους και δοκάρια για την ενίσχυση των αμυντικών έργων. Οι γέροι και τα παιδιά κατέφυγαν σε εκκλησίες πιστεύοντας πως έτσι θα προστατευόταν.⁴⁹

Όταν τα οθωμανικά στρατεύματα έφθασαν σε απόσταση βολής από τα τείχη, σταμάτησαν και άρχισαν να πολεμούν. Και οι δύο πλευρές μαχόταν με βέλη, λίθους, τουφέκια, δόρατα και ακόντια ενώ χτυπούσαν και χτυπιόταν με οργή και λύσσα.⁵⁰ Ακουγόταν κραυγές, βλασφημίες ενώ και από τις δύο πλευρές υπήρξαν τραυματισμοί και θάνατοι. Η μάχη αυτή διήρκησε περίπου δύο με τρεις ώρες. Έστερα, ο σουλτάνος διέταξε κι άλλο άγημα να καταφθάσει και να βοηθήσει.

Οι Οθωμανοί προσπάθησαν αρκετές φορές να ανέβουν στα τείχη, όμως απωθούνταν. Ο σουλτάνος πολεμούσε μαζί τους και προσπαθούσε να τους ενθαρρύνει. Διέταξε τους μηχανοποιούς να πυροδοτήσουν τα κανόνια. Στη μάχη αυτή ο Ιουστινιάνης και οι Βυζαντινοί, μαζί κι οι Λατίνοι, επικράτησαν. Από την πλευρά των Οθωμανών, στρατηγοί, στρατιωτικοί διοικητές, καθώς και ο αρχηγός του στόλου, προσέβαλαν το τείχος από ξηρά και θάλασσα και πολεμούσαν σθεναρά. Κάποιοι προσπάθησαν να ανέβουν στο τείχος τοποθετώντας ξύλινες σκάλες.⁵¹ Οι Βυζαντινοί τους απέκρουσαν.

Όταν ο σουλτάνος διαπίστωσε πως οι Βυζαντινοί επικρατούσαν, έφερε στη μάχη όλα τα τάγματα. Ήταν άνδρες πολύ καλά οπλισμένοι, θαρραλέοι και ξεπερνούσαν σε δύναμη και εμπειρία όλους τους υπόλοιπους. Τους οδήγησε ο ίδιος στην πρώτη γραμμή και τοποθέτησε τους τοξότες και σφενδονήτες κοντά τους. Διέταξε να στείλουν πλήθος βελών πάνω από τα τείχη ώστε οι αντίπαλοι να μην είναι σε θέση να πολεμήσουν. Τους θωρακοφόρους οπλίτες και τους ελαφρά οπλισμένους τους πρόσταξε να περάσουν την τάφρο και να προσβάλουν με δύναμη το τείχος.⁵²

⁴⁹ S. Runciman, *Άλωση της Κωνσταντινούπολης*, Αθήνα 2010, σ. 201-202

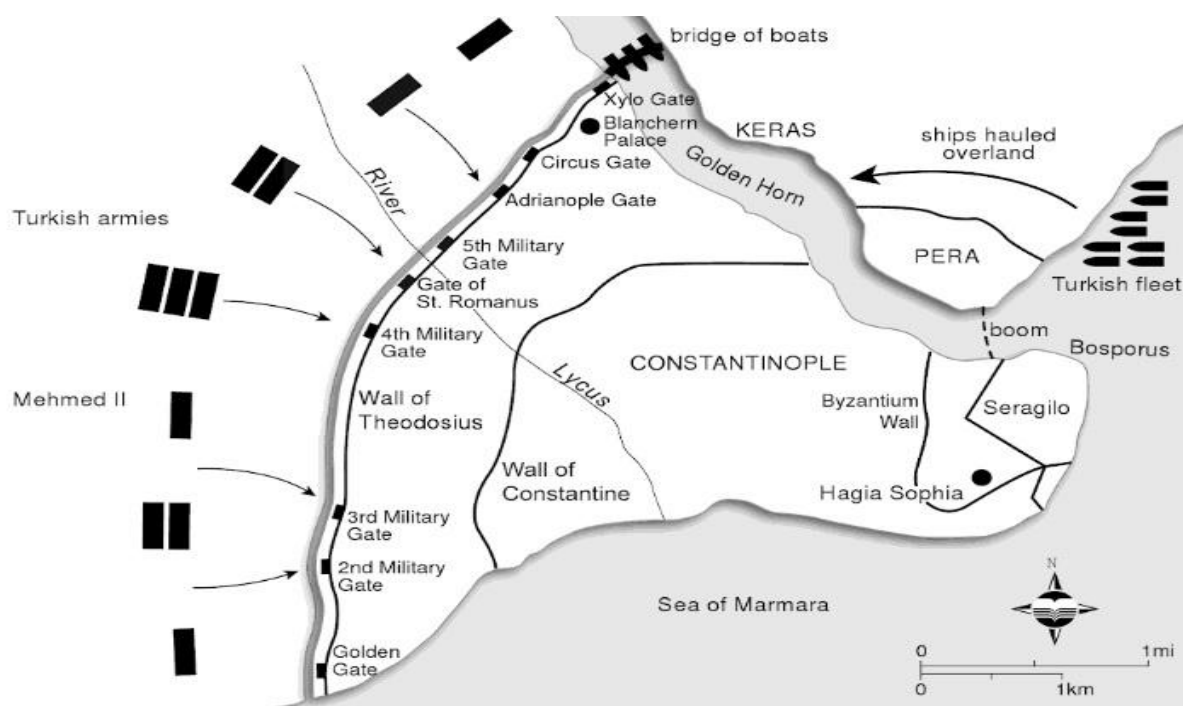
⁵⁰ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοθούλου του Ιμβρίου*, Αθήνα 2005, σ. 225

⁵¹ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοθούλου του Ιμβρίου*, Αθήνα 2005, σ. 227

⁵² Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοθούλου του Ιμβρίου*, Αθήνα 2005, σ. 232

Επιτέθηκαν με μεγάλη οργή και προσπάθησαν να τρέψουν σε φυγή τους υπερασπιστές της Πόλης. Πολεμούσαν δίχως τάξη, προσπαθούσαν να κατεβάσουν τους αμφορείς που ήταν εκεί βαλμένοι για προστασία, συντρίβοντας δοκάρια και ξηλώνοντας όλα τα άλλα υλικά που ήταν τοποθετημένα εκεί προσπαθώντας να εισβάλλουν στο εσωτερικό.⁵³ Ο Ιουστινιάνης κι οι υπόλοιποι άνδρες κατάφεραν να τους εμποδίσουν. Ένα βλήμα από το κανόνι του Ουρβανού προσγειώθηκε πάνω στα τείχη γκρεμίζοντας το σε έκταση αρκετών μέτρων.⁵⁴ Μια ομάδα, περίπου τριακοσίων Οθωμανών όρμησε προς το άνοιγμα. Οι Βυζαντινοί τους περικύκλωσαν σφαγιάζοντας το μεγαλύτερο μέρος.

Στην άκρη του τείχους των Βλαχερνών, ακριβώς προτού ενωθεί με το διπλό Θεοδοσιανό τείχος, υπήρχε, μισό-κρυμμένη σε έναν πύργο, μια μικρή πύλη εξόδου, γνωστή ως Κερκόπορτα.⁵⁵ Κατά τη διάρκεια της μάχης κάποιοι άνδρες την είχαν χρησιμοποιήσει αποτελεσματικά. Φαίνεται, πως κατά την επιστροφή τους στην Πόλη η μικρή πύλη έμεινε ανοιχτή, με αποτέλεσμα κάποιοι Οθωμανοί να αντιληφθούν το άνοιγμα.

Πηγή: materiaislamica.com

Όρμησαν από το άνοιγμα, μέσα στην αυλή που βρισκόταν πίσω από αυτό και ανέβηκαν τη σκάλα που οδηγούσε στο ανώτερο σημείο του τείχους. Οι Βυζαντινοί προσπάθησαν να ξαναπάρουν τον έλεγχο και να εμποδίσουν τους Οθωμανούς. Ο Ιουστινιάνης τραυματίστηκε

⁵³ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία*, Αθήνα 2005, σ. 231

⁵⁴ S. Runciman, *Άλωση της Κωνσταντινούπολης*, Αθήνα 2010, σ. 204

⁵⁵ S. Runciman, *Άλωση της Κωνσταντινούπολης*, Αθήνα 2010, σ. 206

στο στέρνο από βλήμα βαλλίστρας, το οποίο διαπέρασε το θώρακα του και τον τραυμάτισε βαριά. Ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος τον παρακάλεσε να μην εγκαταλείψει μέχρι να κοπάσει η μάχη. Οι άνδρες του Ιουστινιάνη δεν δέχθηκαν με αποτέλεσμα να τον απομακρύνουν από τη μάχη και να τον μεταφέρουν στα πλοία. Μαζί του προσπάθησαν να τραπούν σε φυγή και οι ίδιοι.

Ο αυτοκράτορας συνέχισε να πολεμά στα τείχη ενώ ο σουλτάνος αντιλήφθηκε πως οι Βυζαντινοί είχαν αρχίσει να υποχωρούν, ενώ όσοι απέμειναν πολεμούσαν αδύναμα. Απευθύνθηκε στο στρατό του λέγοντας: «Την έχουμε, φίλοι, την Πόλη, την έχουμε πια. Οι άνδρες υποχωρούν. Δεν αντέχουν άλλο. Ανιπεράσπιστο το τείχος από τους Βυζαντινούς. Το πράγμα θέλει λίγη προσπάθεια ακόμη και παραδόθηκε η Πόλη. Μην καμφθείτε, λοιπόν, αλλά προχωρήστε με θάρρος στον αγώνα και φανείτε άνδρες γενναίοι· κι εγώ μαζί σας».⁵⁶

Οι Οθωμανοί με ισχυρή μάχη, έτρεψαν τους Βυζαντινούς σε φυγή και κατέλαβαν το τείχος. Άλλους τους έσφαξαν κι άλλους τους έσπρωξαν προς την πύλη του Ιουστίνου.⁵⁷ Στο σημείο προκλήθηκε μεγάλος συνωστισμός ενώ σκότωναν όποιον έβρισκαν μπροστά τους. Στη μάχη αυτή σκοτώθηκε και ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος. Άλλοι περνούσαν από τη μικρή πύλη κι άλλοι από το ρήγμα του μεγάλου τείχους και ξεχύνονταν μέσα στην Πόλη. Ο σουλτάνος παρέμεινε μπροστά από το μεγάλο τείχος και παρακολουθούσε τις εξελίξεις. Σημαίες των Οθωμανών κυμάτιζαν πλέον πάνω στα τείχη της Κωνσταντινούπολης. Η Πόλις Εάλω.

⁵⁶ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοβούλου του Ίμβριου*, Αθήνα 2005, σ. 235

⁵⁷ Την είχαν ανοίξει οι υπερασπιστές για να έχουν ευκολότερη πρόσβαση στο χώρο μεταξύ του μεγάλου και του εξωτερικού τείχους ενώ οι επιτιθέμενοι δεν ήταν σε θέση να τους βλέπουν. Η πύλη αυτή αρχαιολογικά δεν έχει ανακαλυφθεί.

Συνέπειες της Άλωσης

Όταν οι Οθωμανοί εισέβαλαν στην Πόλη ακολούθησε μεγάλη σφαγή. Άλλους σκότωναν στο δρόμο κι άλλους μέσα στα σπίτια τους. Άλλοι προέβαλαν αντίσταση κι άλλοι είχαν καταφύγει σε εκκλησίες για να προστατευτούν. Προπάντων, ήθελαν να σπείρουν το φόβο και τον τρόμο και να υποτάξουν τα πάντα με τη σφαγή.⁵⁸

Ο σουλτάνος πριν την Άλωση είχε υποσχεθεί στους στρατιώτες του τρεις ημέρες λαφυραγωγία. Μέσα στις ημέρες αυτές είχαν το δικαίωμα να αρπάζουν από την πόλη ό,τι ήθελαν. Το θέαμα της λεηλασίας που ακολούθησε ήταν ελεεινό και ξεπερνούσε οποιαδήποτε τραγωδία. Οι Οθωμανοί λεηλατούσαν τα πάντα. Δεν μπορούσαν να δεχθούν ότι η μάχη είχε τελειώσει και συνέχισαν να σκοτώνουν όποιον έβρισκαν μπροστά τους. Λεηλάτησαν τα παλάτια των ευγενών, σύλησαν εκκλησίες, λεηλάτησαν σπίτια απλών πολιτών, σκότωναν, κακοποιούσαν και αιχμαλώτιζαν ανθρώπους κάθε τάξης κι ηλικίας.⁵⁹

Πολλοί στρατιώτες στράφηκαν προς τις Βλαχέρνες για να λεηλατήσουν το παλάτι του αυτοκράτορα καταστρέφοντας τα πάντα. Κομματιάσαν εικόνες και βιβλία, έσπασαν ψηφιδωτά και μάρμαρα ενώ άρπαζαν όλους τους θησαυρούς του. Λεηλάτησαν παλάτια ευγενών, σπίτια και άρπαζαν αιχμαλώτους ακόμη και την ώρα που κοιμόντουσαν τραβώντας τους έξω. Σεβαστοί γέροντες σερνόντουσαν στο δρόμο, ιερείς προπηλακίζονταν, μοναχές αποσύρονταν με βία από τα κελιά τους ενώ ακόμη και μικρά παιδιά αποχωριζόταν από τις μητέρες τους. Από αυτή τη φρίκη δεν έλειψε και η λεηλασία των εκκλησιών. Έριχναν κάτω εικόνες, αγάλματα και κατέστρεφαν μέρος της διακόσμησης. Έβγαζαν άγια λείψανα τα θρυμμάτιζαν και τα πετούσαν. Τα άγια δυσκοπότητα τα έλιωναν και τα πουλούσαν. Ιερά σκεύη και άμφια τα έριχναν στη φωτιά για να λιώσει το χρυσάφι τους ή τα πουλούσαν σε Εβραίους. Ιερά βιβλία καιγόταν και ιερές τράπεζες κομματιαζόταν.⁶⁰

Κάποιοι Βυζαντινοί που βρίσκονταν στο λιμάνι δεν είχαν πληροφορηθεί τις εξελίξεις και συνέχισαν να πολεμούν. Όταν είδαν τους εχθρούς να αρπάζουν γυναίκες και παιδιά άλλοι αυτοκτόνησαν και άλλοι παραδόθηκαν με τη θέληση τους στον εχθρό. Στην Πόλη είχαν μείνει μόνο έρημα σπίτια. Σύμφωνα με μαρτυρίες στον πόλεμο αυτό σκοτώθηκαν περίπου τέσσερις χιλιάδες άνθρωποι, αιχμαλωτίστηκαν πάνω από πενήντα χιλιάδες ενώ από το στρατό αιχμαλωτίστηκαν γύρω στους πεντακόσιους.⁶¹ Μέσα στην Πόλη και ενώ παντού υπήρχαν

⁵⁸ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοθούλου του Ίμβριου*, Αθήνα 2005, σ. 239

⁵⁹ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοθούλου του Ίμβριου*, Αθήνα 2005, σ. 241

⁶⁰ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοθούλου του Ίμβριου*, Αθήνα 2005, σ. 243-245

⁶¹ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοθούλου του Ίμβριου*, Αθήνα 2005, σ. 253

πτώματα στοιβαγμένα, Βυζαντινών και Οθωμανών μαζί, οι Οθωμανοί συνέχισαν να κυνηγούν γυναίκες, παπάδες και άρχοντες.

Δεν άργησαν να φτάσουν στον Ιερό Ναό της Αγίας Σοφίας όπου και βρήκαν μεγάλο αριθμό ανδρών, γυναικών και παιδιών να προσεύχονται. Οι σκηνές που εκτυλίχθηκαν στο ναό ήταν κάτι περισσότερο από φρικιαστικές. Άρχισαν να αρπάζουν αιχμαλώτους ενώ κάποιοι από τους γέρους και τους ανήμπορους θανατώθηκαν την ίδια στιγμή. Τους όμορφους νέους τους παίρναν μαζί τους. Τις γυναίκες τις γύμνωναν και τις τραβούσαν από τα μαλλιά. Έδεναν τη δούλα με την αρχόντισσα, το δεσπότη με το σκλάβο, τον αρχιμανδρίτη με τον πορτιέρη κι αν κάποιος τολμούσε να αντισταθεί τον χτυπούσανε.⁶² Από την οργή τους κατέστρεψαν τα πάντα μέσα στην εκκλησία.

Καθώς οι Οθωμανοί λεηλατούσαν την Πόλη, ο Χαμζάς, προσέβαλε την αλυσίδα στον Κεράτιο Κόλπο, την έσπασε και μπήκε στο λιμάνι. Όσα βυζαντινά και δυτικά πλοία βρήκε τα βύθισε κι άραξε τα δικά του μπροστά στη Βασιλική Πύλη.⁶³ Καθότι η πύλη ήταν ακόμη κλειστή, την έσπασε και στο εσωτερικό της βρήκε αρκετούς Βυζαντινούς να προβάλλουν αντίσταση. Ύστερα από συμπλοκή μαζί τους, τους έτρεψε σε φυγή και τους θανάτωσε.⁶⁴

Με τον ίδιο τρόπο, σπάζοντας και τις άλλες παραλιακές πύλες, εισέβαλε στην Πόλη και ο υπόλοιπος στρατός του Μεχμέτ Β' και άρχισε να τη λεηλατεί. Διέρρηξαν εκκλησίες, ιερά, παλαιές λειψανοθήκες και τάφους, έψαξαν υπόγειες στοές, κρύπτες, κρησφύγετα, σπηλιές, τρύπες κι ό,τι άλλο έμοιαζε με κρυψώνα.⁶⁵ Έψαχναν εξονυχιστικά και δεν υπήρχε άνθρωπος κρυμμένος που να μη βρουν. Μερικές εκατοντάδες υπήκοοι της Κωνσταντινούπολης, κυρίως αριστοκρατικής καταγωγής που είχαν καλές σχέσεις με τους Γενουάτες και τους Βενετούς κατάφεραν να αποδράσουν, επιβιβάζόμενοι σε ιταλικά πλοία, τα οποία κατάφεραν να φύγουν τη στιγμή που οι Οθωμανοί καταλάμβαναν την Πόλη. Οι περισσότεροι υπήκοοι αιχμαλωτίστηκαν και στη συνέχεια μεταφέρθηκαν σε σκλαβοπάζαρα της Ανδριανούπολης, της Καλλίπολης και της Προύσας.⁶⁶

Στη μάχη για την Κωνσταντινούπολη έχασε τη ζωή του κι ο Ορχάν, θείος του Μεχμέτ Β'. Τον φιλοξενούσε ο Βυζαντινός αυτοκράτορας και μαχόταν στα τείχη μαζί με τους Βυζαντινούς.

⁶² Μ. Δούκα, *Βυζαντινοτουρκική ιστορία*, Αθήνα 1997, σ.551

⁶³ Είναι δύσκολο να ταυτιστεί η Βασιλική Πύλη με κάποια συγκεκριμένη πύλη διότι με αυτή την ονομασία υπήρχαν αρκετές πύλες. Πιθανότατα βρισκόταν κοντά στο λιμάνι.

⁶⁴ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοθούλου του Ίμβριου*, Αθήνα 2005, σ. 249

⁶⁵ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοθούλου του Ίμβριου*, Αθήνα 2005, σ. 251

⁶⁶ Μ. Angold, *Η άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς*, Αθήνα 2013, σ.111

Όταν η Πόλη αλώθηκε θέλησε να σωθεί. Φόρεσε ρούχα Οθωμανών και μιλώντας την ίδια γλώσσα μ' αυτούς πίστεψε πως θα μπορούσε να διαφύγει κρυφά. Μόλις αντιλήφθηκε πως τον είχαν αναγνωρίσει και τον κυνηγούσαν, γκρεμίστηκε από το τείχος. Οι στρατιώτες του σουλτάνου έτρεξαν και του έκοψαν το κεφάλι για να του το παραδώσουν. Ο Μεχμέτ Β' είχε ζητήσει τον Ορχάν να τον δει, είτε ζωντανό, είτε νεκρό.⁶⁷

Ο σουλτάνος στην Πόλη μπήκε αργά το απόγευμα, συνοδευόμενος από εκλεκτούς γενίτσαρους της φρουράς του, τους αξιωματούχους του και κατευθύνθηκε προς τον Ιερό Ναό της Αγίας Σοφίας. Μπαίνοντας στον ναό έμεινε λιγάκι σιωπηλός ώσπου είδε έναν Οθωμανό στρατιώτη να προσπαθεί να σπάσει το μαρμάρινο δάπεδο. Χτυπώντας τον, διέταξε αμέσως να σταματήσει λέγοντας του πως τα κτίρια της Πόλης του ανήκουν. Μάλιστα, μέσα στο ναό υπήρχαν κρυμμένοι ακόμη κάποιοι Βυζαντινοί οι οποίοι είχαν ξεφύγει από την προσοχή των Οθωμανών. Ο Μεχμέτ, διέταξε να τους αφήσουν να επιστρέψουν στα σπίτια τους. Τη στιγμή εκείνη ξεπρόβαλλαν από το ιερό κάποιοι ιερείς που είχαν κρυφτεί σε μυστικά περάσματα και ζήτησαν το έλεος του. Ο σουλτάνος απομάκρυνε υπό την προστασία του και τους ιερείς ενώ διέταξε να μετατραπεί αμέσως η Αγία Σοφία σε τζαμί.

Φεύγοντας από τον ιερό ναό και επιστρέφοντας στο στρατόπεδο του είδε τους νεκρούς αλλά και την τεράστια καταστροφή που είχε δημιουργηθεί. «Ποια πόλη δώσαμε να λεηλατηθεί και να ερημώσει;» αναφώνησε.⁶⁸ Το αξιοσημείωτο στην περίπτωση της λεηλασίας είναι πως υπήρχαν περιοχές στις οποίες οι εκκλησίες παρέμειναν ανέγγιχτες. Μία τέτοια εκκλησία ήταν η μητρόπολη των Αγίων Αποστόλων, η δεύτερη μεγάλη σε μέγεθος η οποία δεν λεηλατήθηκε και διατήρησε το θησαυρό της ανέπαφο. Αυτό έγινε ύστερα από προτροπή του σουλτάνου ο οποίος μάλιστα έστειλε στρατό για να την προφυλάξει. Είχε στο νου του ότι θα μετατρέψει την Αγία Σοφία σε τζαμί και θέλησε με τον τρόπο αυτό να διαφυλάξει ιερό χώρο για τους χριστιανούς. Αυτό φαίνεται ότι δε συνεχίστηκε και από τους διαδόχους του Μεχμέτ Β' οι οποίοι άρχισαν να παίρνουν την μία εκκλησία μετά την άλλη.

Για το διαμοιρασμό της λείας φρόντισε ο ίδιος ο σουλτάνος αφού πρώτα επιθεώρησε όσα είχαν απομείνει στην Πόλη. Για τον εαυτό του κράτησε τα μέλη των μεγάλων οικογενειών και όσους υψηλόβαθμους αξιωματούχους είχαν σωθεί από τη σφαγή. Απελευθέρωσε ευγενείς αρχόντισσες και τους πρόσφερε χρήματα προκειμένου να ελευθερώσουν τις οικογένειες τους. Μέσω ενός διατάγματος ο σουλτάνος ανακοίνωσε πως όσοι χριστιανοί είχαν ξεφύγει από την

⁶⁷ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοθούλου του Ιμβρίου*, Αθήνα 2005, σ. 247-249

⁶⁸ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοθούλου του Ιμβρίου*, Αθήνα 2005, σ. 255

αιχμαλωσία ή είχαν εξαγοραστεί μπορούσαν να επιστρέψουν στα σπίτια τους όπου η περιουσία τους θα παρέμενε αλώβητη.

Στον Γαλατά κατοικούσαν Γενοβέζοι. Η παρουσία της λατινικής κοινότητας εκεί, χρονολογείται περίπου τον 11^ο αιώνα, όταν δόθηκε άδεια στην Βενετία να συστήσει εμπορική παροικία.⁶⁹ Μετά την άλωση της Πόλης, το 1453, οι κάτοικοι του Γαλατά συνθηκολόγησαν με τον Μεχμέτ Β' και παρέδωσαν την πόλη τους. Υπήρχε νόμος που όριζε πως αν μια περιοχή ή πόλη συνθηκολογούσε δε θα καταστρεφόταν.⁷⁰ Μια μικρή κοινότητα Γενοβέζων, που παρέμεινε στον Γαλατά μετά την άλωση της Πόλης, ήταν γνωστή ως Magnifica Comunita.⁷¹

Επιβλεπόταν από ένα συμβούλιο δώδεκα αξιωματούχων και διέθετε περιορισμένες αρμοδιότητες ως προς τη διοίκηση και τα θρησκευτικά δικαιώματα της κοινότητας, οι οποίες κατά κύριο λόγο αφορούσαν τη διοίκηση των λατινικών εκκλησιών, στην ευρύτερη περιοχή της Κωνσταντινούπολης.⁷² Η Magnifica Comunita, απολάμβανε σημαντική αυτονομία καθώς, το 1453, ο Μεχμέτ Β', της είχε παραχωρήσει με αχτναμέ⁷³ τη διοίκηση των λατινικών εκκλησιών της Κωνσταντινούπολης.⁷⁴

Ο Κριτόβουλος ο Ιμβριώτης, έστειλε πρεσβεία στον σουλτάνο, ο οποίος τη δέχθηκε ευμενώς, προκειμένου να του παραχωρήσει τα νησιά του Αιγαίου, Ίμβρο, Λήμνο και Θάσο, καθώς πριν την άλωση ήταν υπήκοοι του Κωνσταντίνου.⁷⁵ Όταν οι άρχοντες αυτών, πληροφορήθηκαν την άλωση της Πόλης και το θάνατο του αυτοκράτορα έσπευσαν να εγκαταλείψουν τα νησιά. Οι υπήκοοι μόλις είδαν τη φυγή των αρχόντων και φοβούμενοι πιθανή έφοδο του Μεχμέτ Β' είχαν σκοπό να μεταναστεύσουν.

Ο Κριτόβουλος, προσπάθησε να αποτρέψει τους υπηκόους κλείνοντας συμφωνία με τον Χαμζά να μην κάνει έφοδο στα νησιά και να μη διαπράξει κακό εναντίον τους.⁷⁶ Ο σουλτάνος διατήρησε τη μοιρασιά των νησιών όπως ήταν από τον Κωνσταντίνο. Έδωσε την Ίμβρο στον

⁶⁹ E. Dursteler, «Καθολικοί στην Κωνσταντινούπολη», Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού Κωνσταντινούπολη, 13/03/2008, constantinople.ehw.gr

⁷⁰ S. Runciman, *Η άλωση της Κωνσταντινούπολης*, Αθήνα 2005, σ. 73

⁷¹ E. Dursteler, «Καθολικοί στην Κωνσταντινούπολη», Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού Κωνσταντινούπολη, 13/03/2008, constantinople.ehw.gr

⁷² E. Dursteler, «Καθολικοί στην Κωνσταντινούπολη», Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού Κωνσταντινούπολη, 13/03/2008, constantinople.ehw.gr

⁷³ Σουλτανικό έγγραφο που παραχωρεί προνομιακό καθεστώς σε κοινότητες ή φυσικά πρόσωπα.

⁷⁴ E. Dursteler, «Καθολικοί στην Κωνσταντινούπολη», Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού Κωνσταντινούπολη, 13/03/2008, constantinople.ehw.gr

⁷⁵ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοθούλου του Ιμβρίου*, Αθήνα 2005, σ. 287

⁷⁶ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοθούλου του Ιμβρίου*, Αθήνα 2005, σ. 289

Παλαμήδη, τον ηγεμόνα της Αίνου, και την Λήμνο με τη Θάσο, στον Δωριέα, τον ηγεμόνα της Μυτιλήνης.⁷⁷ Με τον τρόπο αυτό τα νησιά αυτά απαλλάχθηκαν από τον κίνδυνο.

Μία τέτοιου είδους πολιορκία και κατ' επέκτασιν Άλωση της Πόλης είχε προκαλέσει τεράστιες απώλειες τόσο για την ίδια την πόλη της Κωνσταντινούπολης όσο και για τους υπηκόους της. Προκάλεσε χιλιάδες θανάτους, αιχμαλωσίες, λεηλασίες και άφθονο τρόμο. Οι συνέπειες ήταν η Πόλη να ερημωθεί, να λεηλατηθεί, ενώ όσοι από τους υπηκόους της επέζησαν και έμειναν πίσω θα ήταν υποταγμένοι στον Οθωμανό σουλτάνο για το υπόλοιπο της ζωής τους.

⁷⁷ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοβούλου του Ιμβρίου*, Αθήνα 2005, σ. 291

Η Κωνσταντινούπολη μετά την Άλωση

Ο Μεχμέτ Β' δεν ήθελε η αυτοκρατορία που οραματίστηκε να περάσει στα χέρια του ως μια πόλη ερειπίων. Η φιλοδοξία του ήταν να ιδρύσει μια παγκόσμια αυτοκρατορία. Ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος δεν είχε δεχθεί να παραδώσει την Πόλη όποτε η πολιορκία ήταν αναπόφευκτη. Παρ' ολ' αυτά, ο Μεχμέτ Β', ήλπιζε πως δε θα έπαιρνε μια πόλη λεηλατημένη και κατεστραμμένη. Οραματιζόταν την Κωνσταντινούπολη ως πρωτεύουσα του βασιλείου του και θέλησε να την εποικίσει ξανά.

Ο Μεχμέτ Β', εξέδωσε αυτοκρατορικό φερμάνι με το οποίο εγγυόταν πως η Πόλη δεν θα καταστρεφόταν και οι υπήκοοι της θα συνέχιζαν να απολαμβάνουν την ελευθερία τους. Θα μπορούσαν να κρατήσουν τα σπίτια και τα καταστήματα τους, οι γυναίκες και τα παιδιά θα παρέμεναν ανέγγιχτα ενώ οι νέοι δεν θα στρατολογούνταν στο στρατό των γενίτσαρων. Οι εκκλησίες τους θα λειτουργούσαν αλλά δεν επιτρεπόταν να χτυπούν οι καμπάνες, ούτε να χτιστούν καινούργιες, ενώ θα μπορούσαν να ταξιδεύουν και να εμπορεύονται ελεύθερα σε όλη την έκταση των κτήσεων του σουλτάνου σε ξηρά και θάλασσα.⁷⁸

Έπειτα, έδωσε εντολή να χτιστούν όλα τα τμήματα του τείχους που είτε είχαν γκρεμιστεί κατά την πολιορκία, είτε είχαν καταστραφεί από το πέρασμα του χρόνου. Διάλεξε το καλύτερο μέρος της Πόλης και έθεσε τα θεμέλια για τα ανάκτορα του. Επιπλέον, διέταξε να χτιστεί ένα γερό κάστρο κοντά στη Χρυσή Πύλη, εκεί όπου ήταν το κάστρο των αυτοκρατόρων.⁷⁹ Όλα αυτά ζήτησε να γίνουν με μεγάλη ταχύτητα. Στους αιχμαλώτους που εργάζονταν για την ανέγερση τους, πρόσφερε ημερήσιο μισθό έξι ή και περισσότερα νομίσματα.⁸⁰

Σύμφωνα με τον Κριτόβουλο, ο Μεχμέτ Β', έδειχνε μεγάλη φιλανθρωπία και μεγαλοψυχία προς τους αιχμαλώτους. Δεν τους ξεχώριζε από τους υπόλοιπους υπηκόους και τους έδειχνε συμπόνια με καθημερινές γενναιόδωρες ευεργεσίες. Όταν έβγαινε από το παλάτι για να επιθεωρήσει την Πόλη ή για κάποιο άλλο λόγο και συναντούσε αιχμαλώτους, σταματούσε και τους μοίραζε ο ίδιος ασημένια νομίσματα. Μάλιστα, πολλές φορές τα νομίσματα αυτά ήταν χρυσά. Με τον τρόπο αυτό έδειχνε τη συμπάθεια του.⁸¹

Δώρισε σε όλους τους ανώτατους άρχοντες και στους οικείους του κήπους, χωράφια και αμπέλια που βρισκόταν στην Πόλη ενώ σε κάποιους άλλους δώρισε ακόμη και εκκλησίες για

⁷⁸ S. Runciman, *Άλωση της Κωνσταντινούπολης*, Αθήνα 2010, σ. 239-240

⁷⁹ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοθούλου του Ιμβρίου*, Αθήνα 2005, σ. 303

⁸⁰ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοθούλου του Ιμβρίου*, Αθήνα 2005, σ. 303

⁸¹ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοθούλου του Ιμβρίου*, Αθήνα 2005, σ. 305

να μένουν. Ο Μαχμούτ πασάς, έπαρχος της Ευρώπης, είχε τη διακυβέρνηση ολόκληρου του κράτους. Ήταν άνδρας με μεγάλη επιρροή και πρώτος μετά το σουλτάνο. Οικοδόμησε ένα τεράστιο και ωραίο τζαμί⁸² σε περίοπτη θέση της Πόλης, το οποίο άστραφτε από τα μάρμαρα και τους λίθους που είχε. Ήταν στολισμένο με έργα τέχνης, ζωγραφικής και γλυπτικής, με χρυσό και ασήμι κι άλλα πολλά δώρα κι αφιερώματα.⁸³ Γύρω από το τζαμί έχτισε πτωχοκομεία, πανδοχεία και πολυτελέστατα λουτρά. Επιπλέον, για τον ίδιο έχτισε πολυτελή παλάτια και φύτεψε κήπους με λουλούδια γύρω απ' αυτά. Κάποια από τα έργα του, τα χρηματοδότησε ο ίδιος προσφέροντας στην Πόλη κοινωφελή ιδρύματα κι αφιερώματα.⁸⁴

Στο λιμάνι κατά μήκος της παραλίας εγκατέστησε όσους αιχμαλώτους είχε αποσπάσει ως μερτικό από τη λεηλασία μαζί με τις οικογένειες τους. Φρόντισε μάλιστα να τους εξασφαλίσει σπίτια και ατέλεια για κάποια χρόνια. Το ίδιο έπραξε και με όσους ήθελαν να εγκατασταθούν στην Πόλη, πληρώνοντας πιο πριν στους ιδιοκτήτες τους την τιμή της αγοράς τους ή συμφωνώντας να την πληρώσουν εντός συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος. Επιπλέον, εκεί εγκατέστησε και όσους άρχοντες είχε επιλέξει μαζί με τις οικογένειες τους.⁸⁵ Τα άξια αγόρια τα ενέταξε στο σώμα των δούλων της Πύλης.⁸⁶

Έδωσε εντολή να χτιστούν οι γέφυρες στους κόλπους Αθύρα και Ρουσίου που είχαν καταστραφεί από το χρόνο ενώ διέταξε να χτιστούν και νέες που οδηγούσαν στην Πόλη, προκειμένου η διάβαση να είναι προσιτή και ασφαλής. Πρόσταξε να χτιστούν πανδοχεία για να φιλοξενοούνται όσοι κατέφθαναν στην Πόλη αλλά και μεγάλη ωραία αγορά στο κέντρο της, με ισχυρά εξωτερικά τείχη και εσωτερικές μεγάλες στοές διακοσμημένες με μεγάλες διάφανες πέτρες. Δημιουργήθηκαν λαμπρά και πολυτελή λουτρά με υδρευτικό σύστημα που είχε κατασκευαστεί στην παλαιοβυζαντινή εποχή και έφερνε νερό από την θρακική ενδοχώρα στην τότε βυζαντινή πρωτεύουσα. Φύτεψε κήπους και διέταξε να γίνουν κι άλλα πολλά τέτοια έργα που είχαν στόχο την ομορφιά της πόλης και την αναψυχή των υπηκόων της.⁸⁷

Οι Οθωμανοί από τις πρώτες κιόλας ημέρες είχαν στο νου τους το σχέδιο της υποχρεωτικής εγκατάστασης. Ένα σχέδιο που εξυπηρετούσε κοινωνικούς, πολιτικούς αλλά και οικονομικούς σκοπούς. Θέλησαν να μετακινήσουν έναν αριθμό πληθυσμού από μια πυκνοκατοικημένη

⁸² Γνωστό με το όνομα, Mahmut Paşa Camii.

⁸³ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοθούλου του Ιμβρίου*, Αθήνα 2005, σ. 439

⁸⁴ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοθούλου του Ιμβρίου*, Αθήνα 2005, σ. 441

⁸⁵ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοθούλου του Ιμβρίου*, Αθήνα 2005, σ. 277-279

⁸⁶ Στρατιωτικά σώματα που βρισκόταν υπό τον έλεγχο του σουλτάνου.

⁸⁷ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοθούλου του Ιμβρίου*, Αθήνα 2005, σ. 339-341

περιοχή σε μία αραιοκατοικημένη ώστε σιγά σιγά να αρχίσει να αποκτά ζωή η κατεστραμμένη αυτοκρατορία.

Προκειμένου να εξασφαλίσει την τροφοδοσία της Πόλης και του παλατιού φρόντισε να εποίκισει όλη την περιοχή έξω από την Κωνσταντινούπολη που είχε καταστραφεί ή εγκαταλειφθεί πριν και κατά τη διάρκεια της πολιορκίας. Από τους Πελοποννησίους που είχε φέρει στην Πόλη, μετά την κατάκτηση της Πελοποννήσου, διάλεξε όσους γνώριζαν κάποια τέχνη και τους εγκατέστησε στο εσωτερικό της. Τους υπόλοιπους τους εγκατέστησε σε χωριά και τους μοίρασε σιτάρι, βόδια, κι ό,τι άλλο χρειαζόταν για να οργώνουν και να ασχοληθούν με τη γεωργία.⁸⁸ Λόγω της ευφορίας της γης, μπορούσε κάποιος να σπέρνει και να φυτεύει κάθε καρπό. Οι αγρότες δεν μπορούσαν να φύγουν από το χωριό το οποίο είχαν εγκατασταθεί και δεν τους επιτρεπόταν να παντρευτούν έξω απ' αυτό. Τα μισά από αυτά που παρήγαγαν ανήκαν στην αυτοκρατορία.⁸⁹

Έπειτα, έστειλε ανθρώπους του στην «Άμαστρο», μια πόλη στα παράλια της Μαύρης Θάλασσας, και μετοίκισε το μεγαλύτερο και πιο δυναμικό μέρος του πληθυσμού της.⁹⁰ Από τους Αρμένιους υπηκόους του πήρε όσους διακρίνονταν για την ευπορία και τον πλούτο τους, τις τέχνες κι άλλα επαγγέλματα, κι ιδιαίτερα όσους ανήκαν στην τάξη των εμπόρων και τους μετέφερε στην Κωνσταντινούπολη. Διέταξε τους αξιωματούχους να χτίσουν λαμπρά σπίτια, στο σημείο που ήθελε ο καθένας, να φτιάξουν τζαμιά, πανδοχεία, εργαστήρια και να εξωραΐσουν την Πόλη.⁹¹

Πρόσταξε να χτιστεί ανάκτορο⁹² στο λόφο που ήταν χτισμένο το παλαιό Βυζάντιο και έβλεπε το Βόσπορο. Επιθυμούσε, το ανάκτορο να προκαλεί θαυμασμό για την ομορφιά, το μέγεθος, την πολυτέλεια και τη χάρη του.⁹³ Επίσης, διέταξε να ανεγερθούν ναύσταθμοι και να κατασκευαστούν πολύ μεγάλα και οχυρωμένα κτίρια όπου θα φυλάσσονταν τα όπλα, τα κανόνια κι άλλα τέτοια παρόμοια, ώστε να καλυφθούν οι ανάγκες για πολέμους και μάχες.⁹⁴ Ο Μεχμέτ Β' ήταν αποφασισμένος να κάνει την Κωνσταντινούπολη ισχυρή και αυτάρκη.

⁸⁸ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοπούλου του Ίμβριου*, Αθήνα 2005, σ. 435

⁸⁹ H. Inalcik, «The policy of Mehmed II toward the Greek population of Istanbul and the Byzantine buildings of the city», , *Dumbarton Oaks Papers* (1969-1970), σ. 239

⁹⁰ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοπούλου του Ίμβριου*, Αθήνα 2005, σ. 435

⁹¹ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοπούλου του Ίμβριου*, Αθήνα 2005, σ. 435

⁹² Γνωστό ως Topkapi Sarayı. Ήταν επίσημη κατοικία των σουλτάνων της οθωμανικής αυτοκρατορίας από το 15^ο έως το 17^ο αιώνα. Είχε προηγηθεί η κατασκευή άλλου παλατιού, που έμεινε γνωστό ως Eski Serai.

⁹³ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοπούλου του Ίμβριου*, Αθήνα 2005, σ. 437

⁹⁴ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοπούλου του Ίμβριου*, Αθήνα 2005, σ. 439

Ο σουλτάνος έστειλε διατάγματα σε όλη τη χώρα. Όσους χριστιανούς υπηκόους είχαν μεταφερθεί σε άλλες περιοχές λόγω αιχμαλωσίας ή μετοίκησης, τους έφερε ξανά στην Κωνσταντινούπολη. Πολλοί από αυτούς κατοικούσαν στην Ανδριανούπολη, τη Φιλιππούπολη, την Καλλίπολη, την Προύσα και σε διάφορες άλλες πόλεις.⁹⁵ Όταν τους μετοίκησε στην Πόλη, τους παρείχε σπίτια, οικόπεδα κι ό,τι άλλο χρειαζόταν προκειμένου να είναι αυτάρκεις.⁹⁶

Στη νέα τους πατρίδα οι υπήκοοι απολάμβαναν για κάποια χρονική περίοδο το καθεστώς της φοροαπαλλαγής. Υπήρχαν βέβαια και εκείνοι που χάρη στην εύνοια προς τους ίδιους είχαν καταφέρει να κερδίσουν τη συμπάθεια των τοπικών αρχών και να εξαιρεθούν από τους καταλόγους. Συνήθως τα άτομα αυτά ήταν ευγενείς και άτομα που ασκούσαν κάποιου είδους επιρροή.⁹⁷

Το πρώτο μέλημα του ήταν να μπορέσει να ξανά κατοικηθεί η Πόλη ύστερα από την άλωση της. Προκειμένου να πείσει τους χριστιανούς και μουσουλμάνους υπηκόους να επιστρέψουν και να την εποίκισουν την Πόλη, διακήρυττε πως όποιος επέστρεφε με τη θέληση του θα είχε το δικαίωμα να επιλέξει όποιο εγκαταλελειμμένο σπίτι ή αρχοντικό επιθυμούσε και να μείνει σ' αυτό. Ύστερα, έπαιρναν από τον άρχοντα της πόλης ένα έγγραφο που δήλωνε πως η ακίνητη περιουσία ανήκε μόνιμα στον σουλτάνο.⁹⁸ Πολλοί ήταν εκείνοι που ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμα του.

Παρότι στην αρχή πρόσφερε στους μουσουλμάνους υπηκόους του τα σπίτια δωρεάν στην πορεία επέβαλε ενοίκιο για το σπίτι που είχαν διαλέξει ανάλογα με την αξία του. Πολλά σπίτια άλλαξαν ενοικιαστές καθώς αρκετοί ήταν εκείνοι που δε μπορούσαν να πληρώσουν το απαιτούμενο ενοίκιο. Η μέθοδος αυτή θα έφερνε στην οικονομική υπηρεσία πάνω από δύο εκατομμύρια βενετσιάνικα δουκάτα, ένα σημαντικό ποσό για την εποχή, καθώς τα έσοδα της οθωμανικής αυτοκρατορίας το 1432 είχαν εκτιμηθεί περίπου σε μόλις δυόμισι εκατομμύρια δουκάτα.⁹⁹ Ο Μεχμέτ Β', σύντομα αποφάσισε να καταργήσει το ενοίκιο που είχε επιβάλλει.

⁹⁵ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοθούλου του Ίμβριου*, Αθήνα 2005, σ. 459

⁹⁶ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοθούλου του Ίμβριου*, Αθήνα 2005, σ. 461

⁹⁷ H. Inalcik, «The policy of Mehmed II toward the Greek population of Istanbul and the Byzantine buildings of the city», *Dumbarton Oaks Papers*(1969-1970), σ.235

⁹⁸ H. Inalcik, «The policy of Mehmed II toward the Greek population of Istanbul and the Byzantine buildings of the city», *Dumbarton Oaks Papers*(1969-1970), σ. 241

⁹⁹ H. Inalcik, «The policy of Mehmed II toward the Greek population of Istanbul and the Byzantine buildings of the city», *Dumbarton Oaks Papers*(1969-1970), σ. 242

Εξήγησε πως η πρωταρχική του πρόθεση δεν ήταν να αυξήσει τα έσοδα της αυτοκρατορίας του. Πολλοί υπήκοοι είχαν αποκτήσει σπίτια που δεν θα μπορούσαν να συντηρήσουν με αποτέλεσμα αυτά με το χρόνο να καταστραφούν. Με την επιβολή του ενοικίου θέλησε να παροτρύνει τους ενοικιαστές να αναζητήσουν ένα σπίτι που θα ταίριαζε με την οικονομική τους κατάσταση. Οι μουσουλμάνοι υπήκοοι το βρήκαν επαχθές και είπαν: «Μας αναγκάσατε να φύγουμε από τα παλιά μας σπίτια, τα οποία ανήκαμε. Μας φέρατε εδώ και πρέπει να πληρώσουμε ενοίκιο για αυτά τα σπίτια των απίστων;»¹⁰⁰ Ένας αξιωματικός του σουλτάνου του υπενθύμισε πως και οι πρόγονοι του είχαν κατακτήσει πολλά εδάφη, όμως δεν επέβαλλαν ποτέ ενοίκιο. Έτσι, ο Μεχμέτ Β΄ κατάργησε την επιβολή ενοικίου και όποιο σπίτι δινόταν, δινόταν δωρεάν. Μάλιστα, δινόταν έγγραφο στον εκάστοτε ιδιοκτήτη που ανέφερε πως το σπίτι είναι η ελεύθερη ιδιοκτησία του.¹⁰¹

Ωστόσο, η φιλανθρωπία του σουλτάνου δεν είχε μεγάλη διάρκεια. Είχε αναγγείλει πως θα έκανε έπαρχο της κατακτημένης Πόλης τον Μεγάλο Δούκα, Λουκά Νοταρά. Τον είχε συμβουλευτεί μάλιστα και για τον εποικισμό της. Κάποιοι άρχοντες του σουλτάνου κατάφεραν να τον πείσουν για το αντίθετο, λέγοντας του πως ο Μεγάλος Δούκας και οι άνδρες του αν συνέχιζαν να κατοικούν στην Πόλη και να απολαμβάνουν τα αγαθά της σύντομα θα αποζητούσαν όσα είχαν πιο πριν, μαζί και την ελευθερία τους. Με το επιχείρημα αυτό κατάφεραν να αλλάξουν γνώμη στον σουλτάνο και τελικά να εκτελέσει τον Λουκά Νοταρά μαζί με τους συνεργάτες του.¹⁰²

Μετά την εκτέλεση του Μεγάλου Δούκα, ο Μεχμέτ, αντιλήφθηκε πως η ανάκαμψη της Πόλης δεν προχωρούσε και μετάνιωσε και για την πράξη του. Κατηγόρησε τους άνδρες¹⁰³ που τον συμβούλεψαν και τους τιμώρησε αυστηρά απολύοντας τους.¹⁰⁴ Σε γενικές γραμμές είχε αποφασίσει ήδη την πολιτική που θα ακολουθούσε απέναντι στους χριστιανούς. Αποσκοπούσε σε μία αυτοδιοικούμενη κοινότητα μέσα στην αυτοκρατορία του, υπό την ηγεσία του

¹⁰⁰ H. Inalcik, «The policy of Mehmed II toward the Greek population of Istanbul and the Byzantine buildings of the city», , *Dumbarton Oaks Papers*(1969-1970), σ. 242

¹⁰¹ ¹⁰¹ H. Inalcik, «The policy of Mehmed II toward the Greek population of Istanbul and the Byzantine buildings of the city», *Dumbarton Oaks Papers*(1969-1970), σ. 242

¹⁰² H. Inalcik, «The policy of Mehmed II toward the Greek population of Istanbul and the Byzantine buildings of the city», *Dumbarton Oaks Papers*(1969-1970), σ. 240

¹⁰³ Οι άνδρες που συμβούλεψαν τον σουλτάνο ήταν ο Ζαγανός πασάς , ο μεγάλος βεζίρης και ο Σιχαμπετίν πασάς, ο δεύτερος βεζίρης. Είχαν συμβάλει σημαντικά στην κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης ενώ ήταν υπεύθυνοι και για το θάνατο του Χαλίλ Τσανταρλή. Πηγή: H. Inalcik, «The policy of Mehmed II toward the Greek population of Istanbul and the Byzantine buildings of the city», *Dumbarton Oaks Papers*(1969-1970), σ. 240

¹⁰⁴ H. Inalcik, «The policy of Mehmed II toward the Greek population of Istanbul and the Byzantine buildings of the city», *Dumbarton Oaks Papers*(1969-1970), σ. 240

θρησκευτικού τους ηγέτη, ο οποίος και θα ήταν υπόλογος στο σουλτάνο για την καλή συμπεριφορά των υπηκόων.

Είχε πληροφορηθεί πως ο ενωτικός πατριάρχης, Γρηγόριος Μάμμας, είχε φύγει από την Κωνσταντινούπολη το 1451 και έτσι έπρεπε να εκλεγεί νέος. Ο καταλληλότερος για τη θέση αυτή ήταν ο λόγιος, Γεώργιος Γεννάδιος Σχολάριος. Ο Μεχμέτ, από παλιά, έτρεφε μεγάλη εκτίμηση για τη σοφία, τη σύνεση και την αρετή του Γεννάδιου μέσα από φήμες¹⁰⁵. Μετά την άλωση της Πόλης άρχισε να τον αναζητεί, καθώς επιθυμούσε να τον δει και να ακούσει για τη σοφία του.¹⁰⁶ Τον εντόπισε στο σπίτι ενός ισχυρού Οθωμανού, στην Ανδριανούπολη.

Ο σουλτάνος, αφού γνώρισε το Γεννάδιο τον θαύμασε για τη σύνεση, την αρετή και την σοφία του. Του έδωσε το δικαίωμα να μιλά ελεύθερα και τον τίμησε με πολύτιμα δώρα. Επιπλέον, τον κατέστησε πατριάρχη των χριστιανών, σε θέση με πολλές αξιώσεις κι απαιτήσεις. Του πρόσφερε τη διοικητική εξουσία της εκκλησίας και του επέτρεπε να κάνει πολλές κι ωραίες διαλέξεις για την πίστη των χριστιανών ενώπιον του.¹⁰⁷

Στην αρχή ο Γεννάδιος υπήρξε διστακτικός στην πρόταση του Μεχμέτ Β' αλλά ύστερα από πιέσεις και συζητήσεις δέχθηκε το αξίωμα του πατριάρχη και έφιππος κατευθύνθηκε προς την εκκλησία των Αγίων Αποστόλων. Ο σουλτάνος έδωσε στον Γεννάδιο ένα έγγραφο με το οποίο του υποσχέθηκε το απαραβίαστο του προσώπου του, απαλλαγή από τους φόρους, πλήρη εξασφάλιση από καθαίρεση, ελευθερία κινήσεων καθώς και το δικαίωμα της εσαεί μεταβίβασης των προνομίων αυτών στους διαδόχους του. Παρόμοια προνόμια θα απολάμβαναν και αξιωματούχοι της εκκλησίας που συγκροτούσαν την Ιερά Σύνοδο.¹⁰⁸

Με ένα άλλο έγγραφο του υποσχέθηκε τη νομιμοποίηση των εκκλησιαστικών εθίμων και πως καμία άλλη εκκλησία πέρα από την Αγία Σοφία δεν θα μετατρέπονταν σε τζαμί. Θα τους επιτρεπόταν να γιορτάζουν το Πάσχα ως γιορτή και θα είχαν ελευθερία κινήσεων κατά τη διάρκεια των τριών ημερών της γιορτής.¹⁰⁹ Οι κληρικοί απαλλάσσονταν από την υποχρεωτική καταβολή φόρων και κάθε χριστιανός ήταν υποχρεωμένος να φορά μία ευδιάκριτη ενδυμασία και δε μπορούσε να φέρει όπλα.¹¹⁰ Τα εκκλησιαστικά δικαστήρια είχαν εξουσιοδοτηθεί να εκδικάζουν όλες τις υποθέσεις των Ορθοδόξων που είχαν θρησκευτικό περιεχόμενο.¹¹¹

¹⁰⁵ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοβούλου του Ιμβρίου*, Αθήνα 2005, σ. 305

¹⁰⁶ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοβούλου του Ιμβρίου*, Αθήνα 2005, σ. 305

¹⁰⁷ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοβούλου του Ιμβρίου*, Αθήνα 2005, σ. 307

¹⁰⁸ S. Runciman, *Άλωση της Κωνσταντινούπολης*, Αθήνα 2010, σ. σ. 230

¹⁰⁹ S. Runciman, *Άλωση της Κωνσταντινούπολης*, Αθήνα 2010, σ. 230

¹¹⁰ S. Runciman, *Άλωση της Κωνσταντινούπολης*, Αθήνα 2010, σ. 231

¹¹¹ S. Runciman, *Άλωση της Κωνσταντινούπολης*, Αθήνα 2010, σ. 231

Η οθωμανική διοίκηση για την ανοικοδόμηση της Πόλης παρείχε βοήθεια στην κατασκευή σπιτιών αλλά και καταστημάτων. Στους Βυζαντινούς που είχαν παραμείνει στην Πόλη αλλά και σε αυτούς που είχαν αιχμαλωτιστεί δόθηκε βοήθεια και υποσχέσεις για την ασφάλεια τους. Από γειτονικές πόλεις μεταφέρθηκαν πέντε χιλιάδες οικογένειες στις οποίες περιλαμβανόταν όλες οι κοινωνικές τάξεις. Υπήρχαν ευγενείς, καταστηματάρχες, έμποροι, τεχνίτες και οικοδόμοι που θα βοηθούσαν στην ανέγερση νέων κτισμάτων. Όλο και περισσότεροι χριστιανοί έφθαναν με τη θέληση τους προκειμένου να εκμεταλλευτούν αυτό το νέο εμπορικό άνοιγμα που πρόσφερε η πλέον αναγεννημένη Πόλη. Νέα κτίρια, αγορές και εργαστήρια έσφυζαν από δραστηριότητα ενώ ο πληθυσμός είχε αυξηθεί κατά τέσσερις φορές ενώ μέσα σ' έναν αιώνα θα αριθμούσε πάνω από μισό εκατομμύριο.¹¹²

Επίσης, στην Κωνσταντινούπολη κατέφθασαν έποικοι ύστερα από κατακτήσεις του σουλτάνου. Ένα μεγάλο μέρος της Ίμβρου, της Λήμνου, της Θάσου και της Σαμοθράκης μεταφέρθηκαν στην Κωνσταντινούπολη ενώ σε κάποιους απ' αυτούς δόθηκαν σπίτια ή ακόμη και γη για να χτίσουν οι ίδιοι σπίτια. Επίσης, μεταφέρθηκαν Έλληνες από την Εύβοια το 1470 και από την Κάφφα το 1475 καθώς και από άλλες περιοχές.¹¹³ Έφερε υπηκόους από τους «Τριβαλλούς», τους «Παίονες» και τους «Μυσούς», προκειμένου να εποίκισουν την περιφέρεια. Μερικούς από αυτούς τους μετέφερε εκεί με τη βία.¹¹⁴

Ο σουλτάνος αποζητούσε να αποκαταστήσει την ευημερία στην Κωνσταντινούπολη ενώ η μεταχείριση του προς τους ορθοδόξους χριστιανούς υπήρξε αρκετά ευνοϊκή. Το σχέδιο του για τον ανασυνοικισμό της Πόλης φαίνεται πως υπήρξε αποτελεσματικό, αν λάβουμε υπόψη μας τα στοιχεία της απογραφής που έγινε το 1477.¹¹⁵

Απογραφή της Κωνσταντινούπολης το 1477

Υπήκοοι	Κωνσταντινούπολη	Γαλατάς
Χριστιανοί	3.151	592
Μουσουλμάνοι	8.951	535

Πηγή: H. Inalcik, «The policy of Mehmed II toward the Greek population of Istanbul and the Byzantine buildings of the city», *Dumbarton Oaks Papers*(1969-1970), σ. 247

¹¹² S. Runciman, *Άλωση της Κωνσταντινούπολης*, Αθήνα 2010, σ. 235

¹¹³ H. Inalcik, «The policy of Mehmed II toward the Greek population of Istanbul and the Byzantine buildings of the city», *Dumbarton Oaks Papers*(1969-1970), σ. 238

¹¹⁴ Κ. Ίμβριος, *Ιστορία Κριτοβούλου του Ιμβρίου*, Αθήνα 2005, σ. 383

¹¹⁵ H. Inalcik, «The policy of Mehmed II toward the Greek population of Istanbul and the Byzantine buildings of the city», *Dumbarton Oaks Papers*(1969-1970), σ. 247

Άλλες εθνοτικές μειονότητες όπως, Αρμένιοι, Λατίνοι και Τσιγγάνοι ανερχόταν σε 3.095 νοικοκυριά.¹¹⁶ Μεγάλο μέρος των χριστιανών είχε μεταφερθεί στην Κωνσταντινούπολη με την υποχρεωτική επανεγκατάσταση από το Μοριά κι άλλες περιοχές.

Σύμφωνα με έγγραφα που βρέθηκαν στην Αγία Σοφία το 1490, ανάμεσα στους κορυφαίους εμπόρους του Μπεζεστένι¹¹⁷ υπήρχαν μόνο δύο Αρμένιοι, πέντε Εβραίοι και τρεις Χριστιανοί. Οι υπόλοιπες εκατόν είκοσι δύο επιχειρήσεις, ανήκαν σε μουσουλμάνους.¹¹⁸ Οι χριστιανοί δραστηριοποιήθηκαν στις μεγάλες φορολογικές επιχειρήσεις και στο θαλάσσιο εμπόριο. Σύμφωνα με τον Μεχμέτ Β', είχαν τη δυνατότητα να ασχολούνται με το εμπόριο, δεδομένου πως πλέον ήταν υπήκοοι του ενώ παράλληλα απολάμβαναν την προστασία του. Σταδιακά αντικατέστησαν τους Ιταλούς, κυρίως στο εμπόριο της Μαύρης θάλασσας και στο εμπόριο με χώρες της Βόρειας Ευρώπης.¹¹⁹

Ο Μεχμέτ Β', οραματιζόταν μια αυτοκρατορία με επίκεντρο την Κωνσταντινούπολη, κι αυτό ήταν φανερό. Επέδειξε ιδιαίτερο ζήλο για τον ανασυνοικισμό της ενώ φρόντισε ιδιαίτερα για τους υπηκόους του. Όσο ζούσε ο σουλτάνος η μοίρα των υπηκόων της Πόλης δεν ήταν άσχημη. Οι διάδοχοι του όμως που δεν είχαν γνωρίσει τον πολιτισμό του Βυζαντίου υπήρξαν αδίστακτοι και υπερήφανοι που ήταν αυτοκράτορες του Ισλάμ.

¹¹⁶ H. Inalcik, «The policy of Mehmed II toward the Greek population of Istanbul and the Byzantine buildings of the city», *Dumbarton Oaks Papers*(1969-1970), σ. 247

¹¹⁷ Είναι η υφασματαγορά. Ένας πολύ σημαντικός θεσμός των οθωμανικών πόλεων. Στα Μπεζεστένια πωλούνταν πολύτιμα εμπορεύματα, γινόταν έλεγχος της ποιότητάς τους ενώ παράλληλα εκεί φυλάσσονταν έγγραφα και περιουσιακά στοιχεία.

¹¹⁸ H. Inalcik, «The policy of Mehmed II toward the Greek population of Istanbul and the Byzantine buildings of the city», *Dumbarton Oaks Papers*(1969-1970), σ. 248

¹¹⁹ H. Inalcik, «The policy of Mehmed II toward the Greek population of Istanbul and the Byzantine buildings of the city», *Dumbarton Oaks Papers*(1969-1970), σ. 248

Επίλογος

Στην Χίο, στον ναό του Αγίου Δομνίκου, υπάρχει το μνήμα του Ιουστινιάνη, το οποίο έχει διασωθεί, με χαραγμένα τα παρακάτω λόγια. «Ενθάδε κείται Ιωάννης Ιουστινιάνης, ανήρ περικλεής και πατρίκιος Γενουήσιος εκ των Μαονέων της Χίου, όστις, κατά την εκστρατείαν του βασιλέως των Τούρκων Μωάμεθ εναντίον της Κωνσταντινουπόλεως, μεγαλοψύχως ηγεμονεύων παρά το γαληνοτάτω Κωνσταντίνω, τελευταίω των ανατολικών Χριστιανών αυτοκρατόρι, θανασίμως πληγωθείς απέθανε»¹²⁰. Ο Ιουστινιάνης έφυγε από την Πόλη με τους συντρόφους του όταν τραυματίστηκε βαριά και έβαλε πλώρη για την πατρίδα του τη Χίο όπου και ξεψύχησε.

Για το θάνατο του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου η ιστορία είναι συγκεχυμένη καθώς οι πληροφορίες που διαθέτουμε δεν είναι ξεκάθαρες. Κάποιοι λένε πως το πτώμα του βρέθηκε και αναγνωρίστηκε από τα χρυσά υποδήματα του με το δικέφαλο αετό. Κάποιοι άλλοι υποστηρίζουν πως θάφτηκε με βασιλικές τιμές ενώ κάποιοι τρίτοι αναφέρουν πως δεν γνωρίζουν τι συνέβη. Υπάρχει μάλιστα και η άποψη πως ο Μεχμέτ Β' του πήρε το κεφάλι και το περιέφερε στις τέσσερις γωνιές της Πόλης για να το δουν οι υπήκοοι ενώ το που θάφτηκε το σώμα του παραμένει άγνωστο.

Εάν τελικά κατέφθανε η βοήθεια που τόσο πολύ περίμενε ο Κωνσταντίνος από τη Δύση, ενδεχομένως η Πόλη να μην «έπεφτε» ποτέ στα χέρια των αδίστακτων και άπιστων Οθωμανών. Παρά τις γενναίες προσπάθειες των Βυζαντινών να υπερασπιστούν την Πόλη που έστεκε χίλια εκατό χρόνια στο Βόσπορο και αποτελεί αντικείμενο θαυμασμού και μελέτης μέχρι και σήμερα, το μέλλον της υπήρξε προδιαγεγραμμένο. Την Τρίτη, 29 Μαΐου 1453, «η Πόλις Εάλω» ύστερα από ηρωική μάχη των Βυζαντινών οι οποίοι πολέμησαν μέχρι τέλους για τη σωτηρία της πατρίδας τους αλλά και τη δικής τους. Ο θρύλος λέει πως ήταν θέλημα Θεού ενώ σύμφωνα με ένα ποίημα που έχει γραφτεί για την Κωνσταντινούπολη δεν υπάρχουν χαμένες πατρίδες αλλά μόνο αλύτρωτες πατρίδες.

Ο Μεχμέτ Β' μετά το θρήνο και τη λεηλασία που προκάλεσε φρόντισε για την ασφάλεια των κατοίκων που είχαν παραμείνει στην Πόλη, καθώς και για τον ανασυννοικισμό της θέλοντας να δώσει ξανά ζωή στα ερείπια που είχαν απομείνει μετά τον πόλεμο. Δημιούργησε μια εξαίσια πόλη, όμορφη και πολυάριθμη ενώ η ομορφιά της πλέον δήλωνε την κοσμική αυτοκρατορική

¹²⁰ Α. Σακκέτος, «Ποιος ήταν άραγε αυτός ο Ιουστινιάνης;», 5 Ιουνίου 2014, vizantinaistorika.blogspot.com

ισχύ των σουλτάνων. Κι ενώ οι υπήκοοι της μπορεί να διαφέραν ως προς τη θρησκεία τους, η Κωνσταντινούπολη ξανά γεννήθηκε, αλλά αυτή τη φορά ως Ινστανμπούλ και όχι ως Βυζάντιο.

Ποιήματα και θρήνοι για την Κωνσταντινούπολη

Της Αγιά-Σοφιάς

(Δημοτικό τραγούδι που αποτελεί τον παλαιότερο θρήνο για την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης. Πιθανότατα προέρχεται από την Κρήτη ενώ βρέθηκε σε χειρόγραφο το 15^ο αιώνα με τίτλο «Ανακάλημα της Κωνσταντινούπολης»)¹²¹.

Σημαίνει ό Θεός, σημαίνει ή γῆς, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια,
σημαίνει κι ἡ Αγιά-Σοφιά, τὸ μέγα μοναστήρι,
μὲ τετρακόσια σήμαντρα κι ἐξήντα δυὸ καμπάνες,
κάθε καμπάνα καὶ παπᾶς, κάθε παπᾶς καὶ διάκος.

Ψάλλει ζερβὰ ὁ βασιλιάς, δεξιὰ ὁ πατριάρχης,
κι ἀπ' τὴν πολλὴ τὴν ψαλμουδιὰ ἐσειόντανε οἱ κολόνες.
Νὰ μποῦνε στὸ χερουβικὸ καὶ νὰ ἔβγει ὁ βασιλέας,
φωνὴ τοὺς ἦρθε ἐξ οὐρανοῦ κι ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα:
«Πάψετε τὸ χερουβικὸ κι ἄς χαμηλώσουν τ' Ἅγια,
παπάδες πᾶρτε τὰ ἱερὰ καὶ σεῖς κεριὰ σβηστήτε,
γιατί ἔναι θέλημα Θεοῦ ἡ Πόλη νὰ τουρκέψει.

Μόν' στεῖλτε λόγο στὴ Φραγκιά, νὰ ῥθοῦν τρία καράβια,
τό ἔνα νὰ πάρει τὸ σταυρὸ καὶ τ' ἄλλο τὸ βαγγέλιο,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο, τὴν ἅγια Τράπεζά μας,
μὴ μᾶς τὴν πάρουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τὴ μαγαρίσουν».

Ἡ Δέσποινα ταραχτήκε καὶ δάκρυσαν οἱ εἰκόνες.
«Σώπασε κυρὰ Δέσποινα, καὶ μὴ πολυδακρύζης,
πάλι μὲ χρόνους, μὲ καιρούς, πάλι δικά μας θὰ ἔναι».

¹²¹ «Θρήνοι της Αλώσεως (29 Μαΐου 1453)», lamentation-constantinople.users.uoa.gr

Πάρθεν η Ρωμανία

(Δημοτικό τοῦ Πόντου)

Έναν πουλίν, καλόν πουλιν ἐβγαίν' ἀπὸ τὴν Πόλιν,
οὐδὲ στ' ἀμπέλια κόνεψεν οὐδὲ στὰ περιβόλιαν,
ἐπῆγεν καί-ν ἐκόνεψεν ἅ σου Ἥλί' τὸν κάστρον.
Έσεῖξεν τ' ἓναν τὸ φτερόν σο ἀῖμα βουτεμένον,
ἐσεῖξεν τ' ἄλλο τὸ φτερόν, χαρτὶν ἔχει γραμμένον,
Ἀτὸ κανεῖς κι ἀνέγνωσεν, οὐδ' ὁ μητροπολίτης
ἓναν παιδίν, καλὸν παιδίν, ἔρχεται κι ἀναγνώθει.
Σίτ' ἀναγῶθ' σίτε κλαίγει, σίτε κρούει τὴν καρδίαν.
«Ἀλὶ ἐμᾶς καὶ βὰι ἐμᾶς, πάρθεν ἡ Ρωμανία!»
Μοιρολογοῦν τὰ ἐκκλησιάς, κλαῖγνε τὰ μοναστήρια
κι ὁ Γιάννης ὁ Χρυσόστομον κλαίει, δερνοκοπιέται,
-Μὴ κλαῖς, μὴ κλαῖς Ἄϊ-Γιάννε μου, καὶ δερνοκοπισκᾶσαι
-Ἡ Ρωμανία πέρασε, ἡ Ρωμανία ἴπάρθεν.
-Ἡ Ρωμανία κι ἂν πέρασεν, ἀνθεῖ καὶ φέρει κι ἄλλον

Ο τελευταίος Παλαιολόγος

Γεώργιος Βιζυηνός (1882)

Στους συμβολισμούς της παραδόσεως, γιαγιά είναι οί παλαιές γενεές
καὶ ἐγγονὸς ἢ νέα γενιά, ἢ ὅποια πρέπει νὰ κάνει τὸ καθήκον της.

- Τὸν εἶδες μὲ τὰ μάτια σου, γιαγιά τὸν Βασιλέα
ἢ μήπως καὶ σοῦ φάνηκε, σὰν ὄνειρο νὰ ποῦμε,
σὰν παραμῦθι τάχα;

- Τὸν εἶδα μὲ τὰ μάτια μου, ὥσὰν καὶ σένα νέα,
Πὰ νὰ γενῶ ἐκατὸ χρονῶν, κι ἀκόμα τὸ θυμοῦμαι
σὰν ν᾿ἄταν χθὲς μονάχα.

- Ἀπέθανε, γιαγιά;

- Ποτέ, παιδάκι μου, κοιμᾶται.

- Καὶ τώρα πιά δὲν ἔμπορεῖ
γιαγιάκα νὰ ξυπνήση;

- ὦ, βέβαια! Καιροὺς καιρούς,
σηκώνει τὸ κεφάλι,
καὶ βλεπ' ἂν ἦρθεν ἡ στιγμή,
πῶχει ὁ Θεὸς ὀρίσει.

- Πότε, γιαγιά μου, πότε;

- Ὅταν τρανέψης, γιόκα μου,
νὰ ἀρματωθῇς, καὶ κάμης,
τὸν ὄρκο στήν Ἐλευθεριά,
σὺ κι ὅλη ἡ νεολαία,
θὰ σώσετε τὴν χώρα.

Κι ὁ βασιλιάς θὰ σηκωθεῖ
τὸν Τοῦρκο νὰ χτυπήσῃ.
Καὶ χτύπα-χτύπα, θὰ τὸν πά

πίσω στὴν κόκκινη μηλιά,
καὶ πίσω ἀπὸ τὸν ἥλιο,
ποὺ πιά νὰ μὴ γυρίσῃ!

Βιβλιογραφία

S. Runciman, *Η άλωση της Κωνσταντινούπολης*, εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 2010

D. Nicol, *Ο αθάνατος αυτοκράτορας*, εκδ. Eurobooks, Αθήνα 2010

Κ. Τμβριος, *Ιστορία*, εκδ. Κανάκη, Αθήνα 2005

Μ. Δούκα, *Βυζαντινοτουρκική Ιστορία*, εκδ. Κανάκη, Αθήνα 1997

Μ. Angold, *Η άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς*, Αθήνα 2013

H. Inalcik, «The Policy of Mehmed II toward the Greek Population of Instabul and the Byzantine Buildings of the City», *Dumbarton Oaks Papers*, p.p 229-249

«Θρήνοι της Αλώσεως (29 Μαΐου 1453) », lamentation-constantinople.users.uoa.gr

A. Σακκέτος, «Ποιος ήταν τελικά αυτός ο Ιουστινιάνης;», vizantinaistorika.blogspot.com

E. Dursteler, «Καθολικοί στην Κωνσταντινούπολη», *Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού Κωνσταντινούπολη*, 13/03/2008, constantinople.ehw.gr

